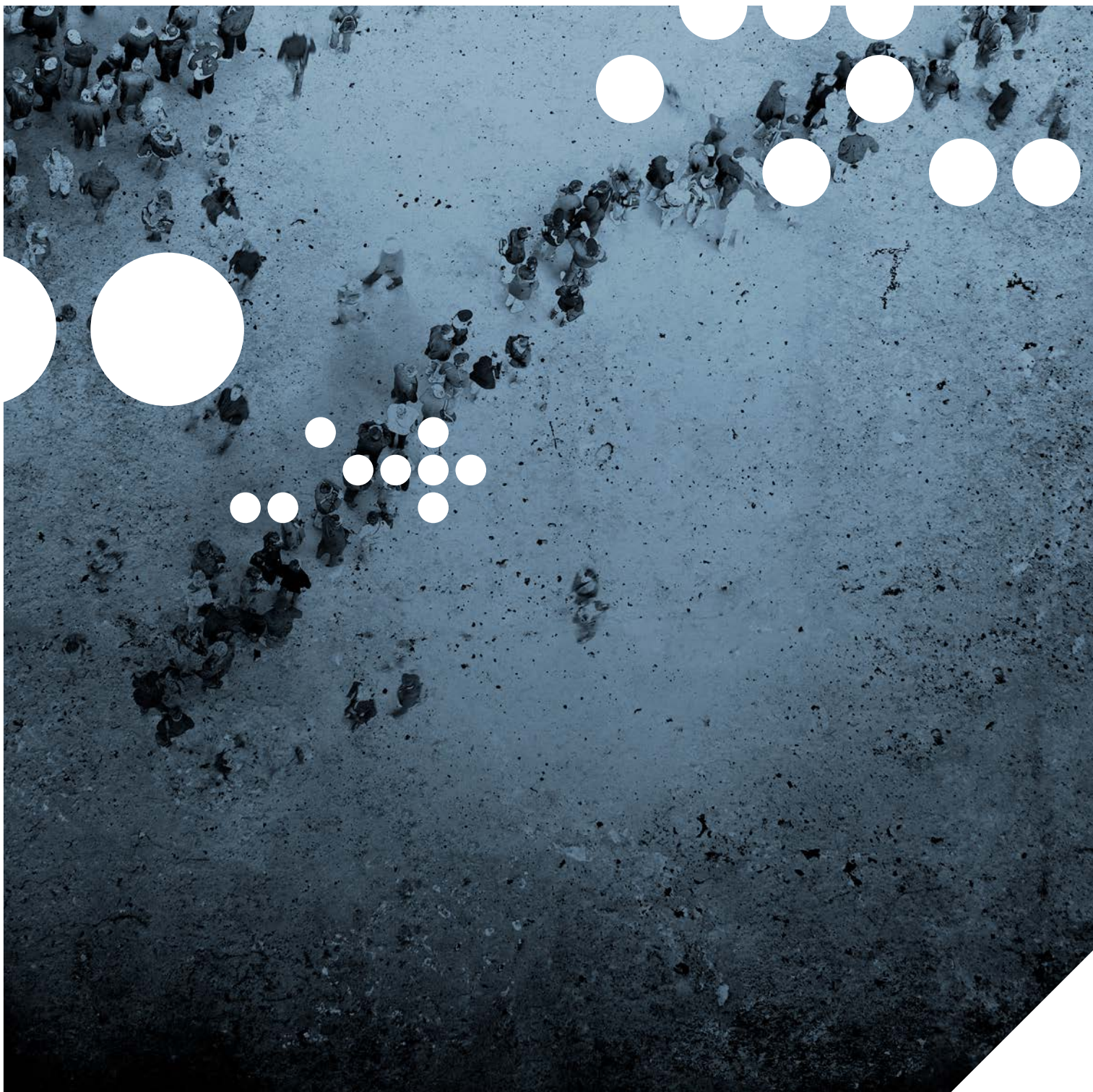

Etnisk diskriminering og rasisme

RAPPORT FRA KONFERANSE, BYGDØY, 5. MAI 2015

Konferanse om etnisk diskriminering og rasisme

Arrangør: Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter (HL-senteret)

Oppdragsgiver: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (BLD)

Dagskonferanse på HL-senteret, Bygdøy, 5. mai 2015

Rapportansvarlig: Kristine Bjørndal

Design: Rayon AS

Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter
2015

Forord

Den 5. mai 2015 arrangerte Senter for studier av Holocaust og livs-synsminoriteter (HL-senteret) på oppdrag fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (BLD) en dagskonferanse om etnisk diskriminering og rasisme. Med over 80 påmeldte var konferansen fullt- tegnet, noe som rett og slett viser at problematikk og spørsmål knyttet til diskriminering og rasisme engasjerer mange mennesker. Selve konferansedagen ble spesiell. Nettopp 5. mai ble Samuel Steinmann, den siste gjenlevende av de norske jøder som ble deportert fra Norge under andre verdenskrig, begravet. Minnestunden for Steinmann fant sted på HL-senteret, parallelt med konferansen, i hver sin fløy av bygningen. Steinmann har hatt en stor betydning som tidsvitne, som har fortalt sin historie til nye generasjoner. Dette perspektivet ga konferansens innhold et eget alvor – verdien av aldri å glemme og betydningen av å fortsette arbeidet mot diskriminering og rasisme.

På grunnlag av konferansen er HL-senteret bedt om å komme med anbefalinger til regjeringens videre arbeid med diskrimineringsfeltet. Det må understrekes at det er begrenset hvor dypt man når på en dagskonferanse med mange deltakere og et stort antall utspill. Problemstillingene som ble belyst, viser at mange spørsmål knyttet til diskriminering og rasisme er komplekse. Personer med minoritetsbakgrunn møtes i mange sammenhenger med ekskluderende holdninger og fordømmer, et utenforskap som det norske samfunn bør ta alvorlig. Det finnes ingen enkle løsninger på disse utfordringene. Det krever gode, kloke planer for å lykkes med å gjennomføre de strukturelle og langsiktige endringene som behøves for å skape reell likestilling for etniske og religiøse minoriteter i Norge. Samtidig kan vi gjennom denne rapporten peke på noen enklere tiltak som kan og bør iverksettes. Mange av konferansens innlegg gjenspeiler et behov for styrket kunnskap og mangfoldskompetanse i flere ledd, større grad av fleksibilitet i det offentlige tjenesteapparatet, et behov for bedre registrering av hatkriminalitet og etnisk diskriminering og en betydelig forskningsinnsats knyttet til omfang av diskriminering på flere arenaer.

HL-senteret vil rette en takk til Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet for et meningsfylt oppdrag. Mange, både ved HL-senteret og andre aktører, har bidratt med praktisk hjelp og innspill før, under og etter konferansen. En spesiell takk går til alle innledere og paneldeltakere, som bidro med ny kunnskap og nye perspektiver.

Guri Hjeltnes,
Bygdøy, 7. august 2015

Innholdsfortegnelse

Forord.....	3
Sammendrag.....	6
Anbefalinger til videre arbeid	8
Innledning	10
Diskriminering, rasisme og hatkriminalitet.....	12
Oppdrag og innspill	13
Rapportens innhold og struktur	13
Konferanseprogram: Konferanse om etnisk diskriminering og rasisme	14
Del I Analyse av konferansen.....	15
Kumulativ diskriminering: om historiens betydning.....	15
Manglende kunnskap og kompetanse et hinder for likestilling.....	16
Etnisk diskriminering på flere samfunnsområder	17
Registrering og dokumentering av diskriminering	20
Hatytringer og hatkriminalitet som særskilt utfordring.....	21
Eksempler på god praksis	22
Konkluderende betraktninger	24
Del II Referater av konferansens innlegg.....	26
Arnfinn Midtbøen: Diskrimineringsutfordringer blant samer, nasjonale minoriteter og innvandrere i Norge.....	26
Pia Lane: Kvensk språk og identitet: fra fornorskningsspolitikk til status som offisielt minoritetsspråk.....	28
Natalina Jansen: Beklagelsen: starten på en forsoning.....	30
Lars Lien: Diskriminering av rom i et historisk perspektiv	31
Knut Vollebæk: Utviklingen av norske myndigheters politikk overfor taterne/romanifolket.....	33
Anna Gustavsen: Fordommer og diskriminering i dag.....	35
Muniba Ahmad: Erfaringer med å delta i samfunnsdebatten.....	36
Daniel Godman og Andra Hammar: Arbeidet i Sverige med å avdekke hatkriminalitet.....	38
Eero Olli: Dokumentering og måling av diskriminering	40
Anita Rathore: Minoriteters møte med det offentlige og mediene	42
Jai S. Ganapathy: Tillit mellom minoriteter og politiet.....	44
Litteratur og videre lesning.....	46
Vedlegg	48
Vedlegg 1.....	49
Vedlegg 2.....	50
Vedlegg 3.....	52

Sammendrag

I denne rapporten presenterer Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter (HL-senteret) forskning, erfaringer og kunnskap som ble satt på dagsorden under en konferanse om etnisk diskriminering og rasisme, avholdt på oppdrag fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (BLD), 5. mai 2015. Etnisk diskriminering ble belyst fra ulike innfallsvinkler, både gjennom historiske perspektiver, forskning på diskriminering i dag, personlige erfaringer med diskriminering og gjennom innlegg fra aktører som arbeider med likestillings- og diskrimineringsfeltet. Diskriminering forekommer, og søkelyset bør rettes mot hvor og når den skjer, og hva som kan gjøres for å forhindre usaklig forskjellsbehandling.

Når det gjelder historiske perspektiver på diskriminering, ble begrepet kumulativ diskriminering aktualisert under konferansen. Det betegner en opphopning av diskriminering – enten på tvers av arenaer eller over tid. Erfaringer med diskriminering over tid refererer til en langsiktig effekt av diskriminering, ved at foreldres opplevelser med diskriminering reduserer mulighetene og livssjansene til barna, selv uten at barna opplever direkte diskriminering. Begrepet ble særlig belyst knyttet til de to nasjonale minoritetene kvener og taterne/romanifolket.

At det i offentlige virksomheter er lite kjennskap til de overnevnte gruppens særegne historie, kultur og rettigheter vanskeliggjør situasjonen, og kan føre til en form for indirekte diskriminering. Et fleksibelt tjenesteapparat som innehar kompetanse til raskt å hente inn kunnskap om historie, rettigheter og kulturelle uttrykk, er nødvendig for at personer med nasjonal minoritetsbakgrunn møter forståelse for sine behov, og på lengre sikt at personer som er berørt av tidligere minoritetspolitikk får økt tillit til det norske samfunnet.

Hatkriminalitet ble tematisert under konferansen. Hatbrottsgruppen, invitert fra Sverige, redegjorde for sine arbeidsmetoder. Da gruppen ble eta-

blert baserte de sitt arbeid på prinsippet om likebehandling. Etter hvert som Hatbrottsgruppen møtte og tilegnet seg kunnskap om ulike minoriteter i det svenske samfunnet endret de arbeidsmetoder: Enkeltgrupper med ulike bakgrunner og erfaringer fordrer ulike tilnærminger. Denne fleksibiliteten er et eksempel på hvordan økt kunnskap og kompetanse knyttet til mangfold kan tilpasses kommunikasjonen og samhandling mellom offentlige virksomheter og personer med ulik nasjonalitet, språk, etnisk eller religiøs bakgrunn.

Under konferansen ble det framhevet at det å diskriminere noen får minimale konsekvenser i Norge. Den som diskrimineres må bære byrden. For arbeidsmarkedet finnes det så omfattende dokumentasjon på hvor og hvorfor diskriminering skjer, at det bør vurderes hvilke tiltak som skal igangsettes. Det var ikke mulig på en dagskonferanse å gå i dybden av alle de særskilte arenaer. HL-senteret kan derfor vanskelig komme med anbefalinger til konkrete tiltak i det brede spekteret av samfunnsarenaer. På noen områder, for eksempel på boligmarkedet og i offentlige virksomheter som politiet, helsevesenet og barnevern, ble det imidlertid framhevet at det foreligger lite dokumentasjon på årsaker til og omfanget av etnisk diskriminering og rasisme. Her må det i første omgang settes i verk planer for videre forskning og kunnskap, som grunnlag for utforming av passende tiltak.

Personer med etnisk minoritetsbakgrunn er mer utsatt for hatkriminalitet enn befolkningen forøvrig. Det er bekymringsfullt at svært få velger å anmelde saker knyttet til denne typen kriminalitet. Det er nødvendig å sikre en helhetlig, landsdekkende registrering som gjelder både diskriminering og hatkriminalitet. Mennesker som utsettes for hatmotiverte lovbrudd er særskilt sårbare, nettopp fordi dette er et angrep på deres identitet, menneskerettigheter og rett til tilhørighet. Ytringsfriheten er et

sentralt prinsipp i det norske demokrati-
et, men den er ikke absolutt. Spørsmålet
om når man har overskredet grensen til
det straffbare, ble drøftet knyttet opp
til hatefulle ytringer. Her foreligger in-
gen enkle svar, og flere saker må prøves
i rettsapparatet for å få en nærmere
avklaring av hvor grensen går. I tillegg
til å styrke dokumentasjon og juss rundt
hatytringer og hatkriminalitet, ble betyd-
ningen av tydelige offentlige stemmer
som tar avstand fra konkrete saker som
gjelder rasisme, hatefulle ytringer og
diskriminering etterlyst under konferan-
sen. Gjennom tydelig lederskap (i medi-
er, bedrifter, institusjoner) kan det settes
grenser for hva som er akseptabelt å si
og gjøre.

Anbefalinger til videre arbeid

Senter for studier av Holocaust og livs-
synsminoriteter kommer med følgen-
de anbefalinger til regjeringens videre
arbeid med diskrimineringsfeltet på
bakgrunn av innspill og diskusjoner på
konferansen 5. mai 2015.

Forskning på og registrering av diskriminering og hatkriminalitet

Et overordnet mål må være å utarbeide en
plan for forskning på feltet etnisk diskri-
minering, rasisme og hatkriminalitet som
koordinerer arbeidet ved ulike institusjoner
som forsker på problematikken. Videre set-
te opp en plan for en lengre periode, der
undersøkelser gjentas regelmessig. Utvik-
ling av en slik overordnet plan med detal-
jerte underpunkter bør igangsettes høsten
2015 og foreligge før sommeren 2016.
Områder som bør inkluderes i en plan:

1 Forskning som undersøker ma-
joritetsbefolkningens holdninger til
samer, nasjonale minoriteter og nyere
innvandrere, må utføres og gjentas
med jevne mellomrom for å kartlegge
og følge utviklingstrekk.

2 Oversikt over diskrimineringspro-
blematikk, og tilgang til utdanning
og arbeidsmarkedet blant samer og
nasjonale minoriteter, samt forskning
som undersøker diskriminering for
disse gruppene i møter med offentlige
instanser. Siden statistikk som bygger
på etnisk bakgrunn, er problematisk,
må forskningen bygge på andre me-
toder, for eksempel spørreundersø-
kelser som tar for seg selvopplevd
diskriminering, kvalitative case-studier
og eksperimentelle studier. Forskning
som undersøker hvordan innvandrere
og deres etterkommere møtes av sta-
tens omsorgs- og kontrollfunksjoner
trengs – det gjelder møter med politi-
et, helsevesen og barnevern.

3 For å igangsette gode og passende
tiltak trengs studier som går i dybden
på underliggende årsaker til at diskri-
minering forekommer.

4 Det må også legges ned en bety-
delig forskningsinnsats når det gjelder
hatefulle ytringer rettet mot minori-
tetsgrupper, spesielt på områder som
sosiale medier og debattfora.

5 Sikre en helhetlig, landsdekkende
registrering og statistikk som gjelder
diskriminering og hatkriminalitet.

6 Gode rutiner må sikres for at per-
soner som melder fra om diskrimine-
ring og hatkriminalitet, ivaretas. Tett
og kontinuerlig kontakt gjennom hele
prosessen, selv om saker henlegges,
er særskilt viktig når det gjelder po-
litiet og Likestillings- og diskrimine-
ringsombudet.

Kunnskapsformidling og kompetanseheving

Det bør lages en plan for kunnskapsformidling og kompetanseheving. Dette kan gjøres parallelt med utvikling av en forskningsplan.

1 Kompetanse til å håndtere mangfold og kunnskap om norske minoriteters historie og egenart må styrkes i offentlige virksomheter. Med offentlige virksomheter menes her politiet, skoleverket, barnevernet og Nav. Denne form for kunnskap og kompetanse må videre styrkes ved de høyere utdanningsinstitusjonene som forbereder studenter til yrkeslivet. Dette kan gjøres gjennom å

- sørge for at personer som arbeider innenfor offentlige virksomheter, og studenter ved lærer- og politiutdanningene har verktøy og ressurser til å kunne kommunisere og handle i en kontekst av mangfold
- etablere rutiner for forenkling av kunnskapsinnhenting for personer som arbeider innenfor det offentlige tjenesteapparatet
- skape rammer for større grad av fleksibilitet innenfor offentlige virksomheter, slik at tjenester tilrettelegges ut fra behovene i brukergruppene

2 Formidle kunnskap til personer med etnisk minoritetsbakgrunn om deres rettigheter og muligheter til å benytte seg av instanser som hatkriminalgruppen, politiet og Likestillings- og diskrimineringsombudet ved opplevd diskriminering og hatkriminalitet.

Innledning

Når og hvor skjer diskriminering i dagens samfunn, og hvordan kan vi gjøre noe med den? Hvordan kan vi bruke kunnskap som har kommet fram om diskriminering historisk sett, til å forebygge diskriminering og rasistiske holdninger i dag? Hvilke metoder har vi for dokumentering av diskriminering i Norge, og hvordan arbeider andre land med å avdekke hatkriminalitet og følge opp personer som utsettes for hatytringer og hatkriminalitet? Dette er spørsmål som sto sentralt under konferansen om etnisk diskriminering og rasisme.

Gjennom konferansen ble et grunnleggende, men også utfordrende spørsmål belyst: spørsmålet om hva som er målsetningen med politikken på diskriminerings- og likestillingsfeltet. Er målet at alle skal ha like muligheter i det norske samfunnet, uavhengig av bakgrunn? Eller å skape etnisk likestilling gjennom positiv særbehandling? Hvilke midler er norske myndigheter i så fall villige til å benytte for å sørge for reell likestilling? Statsråd Solveig Horne uttalte i konferansens åpningstale at hun er opptatt av at man ivaretar respekten for den individuelle friheten, sikrer grunnleggende rettigheter og muligheter for alle og bekjemper all mulig form for diskriminering. I *Handlingsplan for å fremme likestilling og hindre etnisk diskriminering 2009–2012* uttrykkes det at den daværende regjeringens visjon var å skape et samfunn med likestilling for alle og fravær av diskriminering. Videre at alle, uavhengig av bakgrunn, skal ha like muligheter i det norske samfunnet, men at like muligheter ikke er nok for å skape reell likestilling:

Å fremme likestilling handler også om resultatlikhet og at like muligheter ikke er tilstrekkelig for å oppnå reell likestilling. I arbeidet for å oppnå resultatlikhet, er det nødvendig å åpne for lovverk og offentlige tiltak som tillater særbehandling av individer som stilles dårligere på grunn av f. eks. kjønn, etnisitet eller nedsatt funksjonsevne, f. eks. bruk av ulike kvoteringsordninger.¹

Ifølge handlingsplanen for 2009–2012 er altså like muligheter (sjanselighet) ikke tilstrekkelig for å oppnå reell likestilling, og det er derfor nødvendig å åpne for lovverk og offentlige tiltak som tillater særbehandling av individer som stilles dårligere på grunn av for eksempel etnisk bakgrunn (resultatlikhet). Dette kan bety å vurdere kvoteordninger for innkalling av personer med minoritetsbakgrunn som er kvalifiserte til jobbintervju, iverksette morsmålsopplæring i større utstrekning enn i dag og/eller tilby personer fra nasjonale minoriteter som ønsker å bedrive reisende virksomhet, ordninger hvor de kan kombinere utdanningsløp og en reisende livsstil.

At etnisk diskriminering forekommer på mange arenaer i det norske samfunnet, ansvarliggjør flere departement når det gjelder å motvirke diskriminering. Mens regjeringen i 2009–2012 hadde en handlingsplan mot rasisme og diskriminering som var et samarbeid mellom flere departement, har dagens regjering ingen slik strategi. I det videre arbeidet bør det tas stilling til om man skal utarbeide en ny handlingsplan for å hindre etnisk diskriminering og fremme likestilling. Likestillings- og diskrimineringsombudet og Oslo politidistrikt har anbefalt myndighetene å iverksette tiltak for å motarbeide lovlige hatytringer.² Det finnes eksempler på planer som tar for seg enkeltområder, blant annet regjeringens handlingsplan for å bekjempe radikaliserings og ekstremisme, hvor fem av tiltakene omhandler bekjempelse av hatkriminalitet. I 2015 har Stortingets flertall gått inn for en handlingsplan mot antisemittisme.

Diskriminering favner et bredt spekter av komplekse spørsmål og utfordringer. Det må presiseres her at HL-senterets analyser hovedsakelig er gjort ut fra konferansens innlegg, hvor alle innledere hadde begrenset tid. Leseren må være

1 Barne- og likestillingsdepartementet 2009, s. 4.

2 Likestillings- og diskrimineringsombudet 2015, s. 24; Oslo politidistrikt 2013, s. 13.

klar over at vi løper en risiko for at ikke alle sider ved enkelte fenomener har blitt belyst. Det må også påpekes at konferansen ikke ga anledning til å gå i dybden på en del problemstillinger som er relevante for diskusjoner om diskriminering. I noen tilfeller er dette løst ved å benytte relevant forskning. Utover anbefalingene, vil HL-senteret under peke på noen problemstillinger som krever en videre innsats på et høyere politisk nivå.

For det første viste flere, og kanskje i særdeleshet de erfaringsbaserte innleggene på konferansen, at personer med minoritetsbakgrunn i mange sammenhenger møtes med ekskluderende holdninger og fordommer i det norske samfunnet. Dersom man skal oppnå reell likestilling og integrering, ligger det vesentlige utfordringer i å åpne for aksept for forskjeller. Det må være rom for å være ulike, men likeverdige. Dette er komplekse spørsmål som krever helhetlige og gjennomarbeidede strategier for videre arbeid.

For det andre var det i liten grad mulig innenfor konferansens rammer å gå i dybden på utfordringer på de ulike samfunnsarenaer. Å komme med anbefalinger til tiltak knyttet til arbeids- og boligmarked og det offentlige tjenesteapparatet, krever en mer dyptgående tilnærming enn det som var mulig under en dagskonferanse.

HL-senterets anbefalinger nedenfor reflekterer mange av konferansens innlegg. Det er et omfattende behov for styrket kunnskap og kompetanse knyttet til minoritetsgruppers historiske erfaringer med diskriminering, rettigheter og egenart i dag, men også kompetanse til å kommunisere og handle innenfor rammen av mangfold. Registrering og rapportering av diskriminering og hatkriminalitet må også styrkes. Dessuten er en sentral anbefaling at koordinerende planer som peker ut retningen for videre forskning på diskrimineringsfeltet, må igangsettes.

Diskriminering, rasisme og hatkriminalitet

En vanlig definisjon av diskriminering innbefatter usaklig forskjellsbehandling av en person eller gruppe på grunnlag av medfødte eller ervervede karakteristika, som hudfarge, kjønn, etnisk eller nasjonal bakgrunn, alder, religion og livssyn eller liknende.³ Arnfinn Midtbøen ved Institutt for samfunnsforskning påpekte imidlertid i konferansens første innlegg at det florerer av ulike måter å tenke om og definere diskriminering på, i forskning, dagligtale, lovverk og politikk. Ulike dimensjoner ved diskriminering ble tematisert. Midtbøen redegjorde for skillet mellom direkte og indirekte diskriminering. Direkte diskriminering defineres som situasjoner der individer eller grupper behandles ulikt på grunn av karakteristikker som etnisk bakgrunn, for eksempel gjennom usaklig forskjellsbehandling i en ansettelsesprosess. Indirekte diskriminering finner sted når nøytrale og universelle bestemmelser laget for at individer eller grupper skal behandles likt, i praksis rammer noen individer eller grupper ulikt. Et typisk eksempel på indirekte diskriminering er politiets tidligere kriterier om at en søker måtte ha en viss vekt og høyde for å få en stilling – en universell regel som gjaldt alle søkere, men som gjorde at kvinner ikke kunne søke en spesiell type stilling i politiet.

Det kan skilles mellom diskriminering på ulike nivåer: på individ- og organisasjonsnivå og på strukturelt nivå. Diskriminering på organisasjonsnivå kan for eksempel dreie seg om en arbeidskultur som disfavoriserer enkelte grupper, mens strukturell diskriminering dreier seg om hvordan samfunnets oppbygning favoriserer visse grupper over andre.

I innlegget om Likestillings- og diskrimineringsombudets arbeid redegjorde Eero Olli for forskjellen mellom opplevd og juridisk diskriminering, mens Anita Rathore fra Organisasjon mot offentlig diskriminering satte kjønnslikestilling i sammenheng med etnisk likestilling. Mens kjønnsdis-

kriminering ble forbudt ved innføring av lov om likestilling mellom kjønnene (likestillingsloven) i 1978, ble et forbud mot etnisk diskriminering først implementert i norsk lovverk gjennom en bestemmelse i lov om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern mv. (arbeidsmiljøloven) i 1998, deretter med lov om diskriminering på grunn av etnisitet, religion mv. (diskrimineringsloven) i 2005.

Rasisme framstår ofte som et fenomen som primært tilhører fortiden. Flere av innleggene og kommentarene under konferansen, som Lars Liens presentasjon om politikken overfor rom, Muniba Ahmads opplevelser med trusler via sosiale medier, og påstander om at «racial profiling» forekommer i politiet, viser at rasisme fortsatt er et aktuelt fenomen i Norge.

Hatkriminalitet har i økende grad blitt satt på agendaen de siste årene. Ettersom begrepet ikke er et rettslig begrep, finnes det ingen nasjonal definisjon. Oslo politidistrikt har utarbeidet følgende definisjon for hatkriminalitet:

Hatkriminalitet er straffbare handlinger som helt eller delvis er motivert av negative holdninger til en persons faktiske eller oppfattede etnisitet, religion, seksuelle orientering, kjønnsuttrykk og/eller nedsatte funksjonsevne. Likestilt er også straffbare handlinger, motivert av negative holdninger, begått mot personer hvis politiske engasjement berører de nevnte kategorier.⁴

Ulike aktører opererer med ulike betegnelser. Som eksempel kan her nevnes Oslo politidistrikt og Likestillings- og diskrimineringsombudet (LDO). Mens Oslo politidistrikt presiserer at det er forskjell på hatkriminalitet og hattilfeller⁵, altså grad av alvorlighet, skiller Likestillings- og diskrimineringsombudet i sin nyeste rapport mellom hatkriminalitet og hatytringer (hvor det igjen skilles mellom lovlige og ulovlige hatytringer).⁶

4 Hansen, I. 2013, s. 19.

5 Hattilfeller defineres som handlinger som ikke er straffbare, og som derfor ikke nødvendigvis faller inn under politiets ansvarsområde, men som kan behandles av Likestillings- og diskrimineringsombudet eller av andre aktører (Hansen, I. 2013).

6 Likestillings- og diskrimineringsombudet 2015.

3 Bangstad og Døving 2014, s. 14.

Oppdrag og innspill

I desember 2014 fikk Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter (HL-senteret) i oppdrag av Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (BLD) å gjennomføre en konferanse om etnisk diskriminering og rasisme.⁷ Konferansen skulle fokusere på diskriminering av religiøse og etniske minoriteter, både i historisk perspektiv og i dagens Norge. HL-senteret forsto «religiøse og etniske minoriteter» som å omfatte nasjonale minoriteter, samer (urfolk) og nyere innvandrere, og planla således for et program som undersøkte diskrimineringsutfordringer som personer fra disse minoritetsgruppene møter.

Ifølge oppdragsbrevet skulle tiltaket «legge til rette for erfaringsutveksling mellom ulike aktører som har interesse og ansvar for feltet etnisk diskriminering og intoleranse, og bidra til økt kunnskap blant disse. Konferansen skal ta sikte på å motvirke diskriminering og fremme likestilling og inkludering av etniske og religiøse minoriteter i det norske samfunnet. Konferansen skal også gi anbefalinger til regjeringen i deres arbeid på området». Denne rapporten inngår som en del av oppdraget.

Det var viktig, både for BLD og HL-senteret, at personer fra minoritetsgruppene ble engasjert i planleggingen og gjennomføringen av konferansen. HL-senteret inviterte minoritetsorganisasjoner til et innspillsmøte med det mål om å få fram minoritetsrepresentantenes perspektiver på hva som var viktig å tematisere under en konferanse om etnisk diskriminering og rasisme. Representanter for organisasjoner til nasjonale minoriteter og en samisk organisasjon deltok på møtet. Videre planlegging av konferansen ble gjort ut fra innspillene som kom fram, men det var ikke mulig å tematisere alle områder som ble spilt inn, for alle grupper, innenfor rammen av én dags konferanse. Noen hovedmomenter fra innspillsmøtet kan finnes oppsummert i vedlegg 3.

⁷ For påmeldte til konferansen, se vedlegg 1. Kun påmeldte organisasjoner og aktører oppgis.

Rapportens innhold og struktur

Den foreliggende rapporten presenterer en analyse av konferansen og en oppsummering av alle innlegg som ble lagt fram under konferanse om etnisk diskriminering og rasisme, som ble holdt ved Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter (HL-senteret) 5. mai 2015.

Rapporten består i det følgende av tre komponenter: I innledningen redegjøres kort for oppdrag og forarbeid samt for begreper og fenomener som ble belyst under konferansen. I rapportens første del finnes en overordnet analyse av konferansen. Her inngår poenger som kom til uttrykk under diskusjoner og i panel-samtalen under konferansen, samt diskusjoner og innspill som kom inn før, under og etter konferansen. I panelsamtalen ble det stilt spørsmål om hva de største utfordringene på feltet er, og hvilke anbefalinger konferansen bør resultere i.⁸ For å utdype perspektivene, har vi også anvendt relevant forskning. Andre del består av oppsummeringer i referats form. Innlederne var representanter for ulike minoriteter, forskere og samfunnsdebattanter og representanter for organisasjoner som arbeider med diskrimineringsfeltet. De har alle fått mulighet til å lese og kommentere referatene.

⁸ Se program for informasjon om paneldeltakerne.

Konferanseprogram:

Konferanse om etnisk diskriminering og rasisme

Direktør ved HL-senteret Guri Hjeltnes
ønsker velkommen
Åpningstale ved statsråd Solveig Horne
Konferansier: Nina Lyng-Vagstein,
HL-senteret

Sesjon 1

Diskriminering og rasisme: utfordringer og satsingsområder i dag

- **Diskrimineringsutfordringer blant samer, nasjonale minoriteter og innvandrere i Norge**
Arnfinn Midtbøen, Institutt for samfunnsforskning
- **Kvensk språk og identitet: fornorskningsspolitikk og status som offisielt minoritetsspråk**
Pia Lane, Senter for flerspråkighet, Universitetet i Oslo

Sesjon 2

Minoritetsperspektiver i fortid, samtid og framtid

- **Beklagelsen: starten på en forsoning**
Natalina Jansen, Le Norveganongi Romengi historia / Norske roms historie
- **Diskriminering av rom i et historisk perspektiv**
Lars Lien, HL-senteret
- **Utviklingen av norske myndigheters politikk overfor romanifolket/taterne og situasjonen for gruppen i dag**
Knut Vollebæk, leder, Romani-/taterutvalget, og Anna Gustavsens, utvalgsmedlem, Romani-/taterutvalget

Sesjon 3

Dokumentering, overvåking og rapportering av etnisk diskriminering

- **Erfaringer med å delta i samfunnsdebatten**
Muniba Ahmad, student og samfunnsdebattant
- **Arbeidet i Sverige med å avdekke hatkriminalitet**
Daniel Godman og Andrea Hammar, Hatbrottsgruppen, Stockholmspolisen
- **Registreringspraksis i Norge**
Eero Olli, Likestillings- og diskrimineringsombudet

Sesjon 4

Sentrale samfunnsaktørers arbeid mot etnisk diskriminering

- **Minoriteters møte med det offentlige og mediene**
Anita Rathore, Organisasjon mot offentlig diskriminering
- **Tillit mellom minoriteter og politiet**
Jai S. Ganapathy, Politihøgskolen

Sesjon 5

Panel samtale: oppsummering og tanker om videre arbeid

- **Vibeke Moe, HL-senteret styrer samtalen med:**
Hadi Lile (seniorrådgiver, Redd Barna)
Sylo Taraku (generalsekretær, LIM-nettverket Likestilling, integrering, mangfold)
Navjot K. Sandhu (styreleder og talskvinne, Minotenk)
Ingvill Thorson Plesner (sekretariatsleder, Tater-/romaniutvalget)
Lars Østby (forsker, Statistisk sentralbyrå)

Del I

Analyse av konferansen

Både de forskningsbaserte innleggene, minoritetenes egne beretninger og diskusjonene under konferansen viser at det er diskrimineringsutfordringer blant de fleste minoritetsgrupper i Norge i dag. Religiøse og etniske minoriteter er en sammensatt del av befolkningen, og de har liknende opplevelser med diskriminering og rasisme, samtidig som de møter utfordringer som er spesifikke for enkelte grupper. Mange av diskrimineringsutfordringene som minoritetene møter, aktualiserer spørsmålet om hvordan Norge ivaretar grunnleggende menneskerettigheter overfor sine borgere. Som samfunn – i fagmiljøer, blant politikere, i mediene og i samfunnsdebatten for øvrig – må problemstillinger knyttet til etnisk diskriminering og rasisme tas tak i.

Kumulativ diskriminering: om historiens betydning

Flere av konferansens innlegg belyste at tidligere tiders politikk og press som samer og flere av de nasjonale minoritetene har blitt utsatt for, er av betydning for gruppenes situasjon i dag. En lang historie med diskriminering har negative konsekvenser for flere personer innenfor disse gruppene, selv for personer som ikke ble direkte berørt av politikken. Noen av gruppene, blant annet tater-/romanifolk, bærer med seg fortidens behandling som en del av sin identitet. Pia Lane eksemplifiserte hvordan hennes foreldre gjennom erfaringer med språk- og assimileringspolitikken ønsket at Lane, som neste generasjon, ikke skulle

lære det kvenske språket. At personer innenfor disse gruppene er skeptiske og mangler tillit til norske myndigheter på grunn av tidligere tiders politikk, til tross for at denne politikken er avvirket i dag, er nyttig å se i lys av kumulativ diskriminering, og må tas hensyn til av norske myndigheter når videre politikk utvikles, og av personer som arbeider innenfor det offentlige tjenesteapparatet som møter personer med nasjonal minoritetsbakgrunn og samisk bakgrunn.

Skillene mellom hvordan politikken overfor nasjonale minoriteter har artet seg, ble belyst gjennom Lars Lien, Knut Vollebæk og Pia Lanes innlegg, som gikk i dybden på tre nasjonale minoriteters historiske erfaringer med norske myndigheters politikk. Mens det språklige aspektet ved assimileringspolitikken var særskilt viktig overfor kvener og samer, ble tater-/romanipolitikken basert på omsorgsovertakelse av barn og tvungen bosetning for å sikre fornkning. Politikken overfor rom ble strengt regulert blant annet gjennom «sigøynerparagrafen» og avvisning. Her må også nevnes politikken og deportasjonen av norske jøder under andre verdenskrig.

Det faktum at det er myndighetene som overordnet har vært ansvarlige for politikken overfor de ulike gruppene, må tas i betraktning av norske myndigheter i forsoningsarbeid og politikktutforming særlig knyttet til nasjonale minoriteter.

Flere av de nasjonale minoritetene har mottatt offentlige unnskyldninger for den politikken norske myndigheter førte overfor dem. En anerkjennelse i form av en offisiell beklagelse fra norske myndigheter har vært viktig for mange. Et oppgjør må samtidig følges opp med en politikk som viser at myndighetene tar minoritetenes behov i dag alvorlig. Forsoning er en lang prosess, og for å lykkes kan man bruke arbeid gjort i etterkant av andre konfliktsituasjoner som modell, gjennom å vurdere mulighetene for minnearbeid, kunnskapsformidling og kompensasjon, og ved at myndighetene sikrer en god dialog med de berørte minoritetenes egne organisasjoner. Det ble belyst under konferansen at mange offentlige instanser, som barnevernet,

politiet og utdanningsinstitusjoner, har manglende kunnskap om fortiden. Uten at betydningen av og kunnskap om gruppenes særskilte historier vektlegges og formidles, er det risiko for at enkelte minoritetsgruppers tillit til det offentlige tjenesteapparatet svekkes ytterligere.

Ved at det ble satt søkelys på en politikk med århundrelang diskriminering, ble situasjonen for nyere innvandrere i dag aktualisert, særlig med henblikk på utdanningssystemet. Mens skolen i etterkrigstiden ble utviklet med tanke på at språklige minoriteter skulle bli funksjonelt tospråklige, ble det ved innføring av Læreplanen L97 prioritert en utvikling av «norsk» nasjonal identitet.⁹ Under konferansen ble det uttrykt bekymring for at færre og færre elever får morsmålsstøtte i opplæringen, og at det i liten grad registreres hvor mange barn i barnehage og skole som mottar morsmålsopplæring. «Det som ikke telles, teller ikke», uttrykte Susan Lyden, høgskolelektor ved Høgskolen i Vestfold og Buskerud. Hvis man skal vente på resultatene av den politikken som føres i dag, er det en risiko for å få en ny generasjon som utsettes for en assimileringpolitikk.

Manglende kunnskap og kompetanse et hinder for likestilling

Noe av årsaken til at flere etniske og religiøse minoriteter opplever direkte og indirekte diskriminering, ble under konferansen knyttet til manglende kunnskap om gruppenes historie, kultur og rettigheter i offentlige instanser. Skolen og politiets rolle ble særlig belyst.

Spesielt når det gjelder noen av de nasjonale minoritetsgruppene, ble manglende kunnskap vektlagt. Mange har for eksempel ikke kjennskap til at rom og romani er to forskjellige grupper som har en relativt forskjellig historie i Norge, og gruppene forveksles ofte med tilreisende

rom. De nasjonale minoritetene er fem svært sammensatte grupper. Læreplanen for Kunnskapsløftet framhever at opplæringen skal fremme kunnskap om nasjonale minoriteter, og at «oppfostringen skal motvirke fordommer og diskriminering og fremme gjensidig respekt og toleranse mellom grupper med ulike leve-sett».¹⁰ Et sentralt spørsmål er hvordan denne opplæringen skal gis når lærere ikke har tilstrekkelig kunnskap og heller ikke gir uttrykk for en vilje om å tilegne seg den nødvendige kunnskapen, slik Vollebæk pekte på i sitt innlegg. Denne problematikken har også blitt illustrert i Institutt for samfunnsforskning rapport om undervisning om religiøse og etniske minoriteter, hvor forskerne blant annet fant at de nasjonale minoritetene oppleves som irrelevante i undervisningen.¹¹ For å fremme kunnskap om de nasjonale minoritetene har Utdanningsdirektoratet utarbeidet informasjonsmaterie¹² som kan benyttes som bakgrunnsinformasjon i opplæringen for og om de nasjonale minoritetene i barnehagen og skolen. Informasjonsmateriellet ble under konferansen kritisert for ikke å gi en rettmessig framstilling av kveners historie. Hvorvidt dette materiellet blir tatt i bruk i undervisningen, er det vanskelig å si noe om.

En mulig innfallsvinkel til å forebygge diskriminering, er en sterkere vektlegging av holdningsskapende arbeid i utdanningsinstitusjoner. Den 13. mai 2014 ble det vedtatt nye bestemmelser i Grunnloven, inkludert en bestemmelse som sier at opplæringen skal fremme respekt for menneskerettigheter og rettstaten (§ 109). Det vil si at Norge har inkorporert menneskerettigheter i Grunnloven. Imidlertid ble det kommentert under panelsamtalen at regjeringen hverken har tolket eller igangsatt noen strategi for å realisere bestemmelsene. Som Hadi Lile poengterte, kan man ikke fremme holdninger i skolen uten å ha en plan, og hvis arbeidet utføres enkelt og

9 Pihl, J. 1999, s. 133-134.

10 Læreplan i samfunnsfag, kompetansemål etter 7. trinn og generell del av læreplanen 2006, s. 4.

11 Midtbøen, A.H., Orupaebo, J, Røthing, Å. 2014, s. 30.

12 <http://www.udir.no/Spesielt-for/Nasjonale-minoriteter/Informasjonsmaterie/>

på feil måte, kan det gjøre situasjonen enda verre. Lile skriver i en artikkel om hvordan det advares mot enkle løsninger i menneskerettighetsopplæring:

UNESCO har på sine nettsider beskrevet noen forslag til hvordan man kan gjennomføre menneskerettighetsopplæring, men organisasjonen advarer mot enkle løsninger, og påpeker at opplæringen må ha en helhetlig plan som inkluderer pedagogiske metoder, tekstbøker, læreplaner, lærerutdanning, etterutdanning og organiseringen av opplæringssystemet på alle nivåer. Det framstår derfor som åpenbart at barn ikke lærer respekt for menneskerettigheter av seg selv. Det kreves en svært gjennomtenkt strategi på alle nivåer.¹³

Lærerplanen gir de formelle føringene for hva undervisningen i norsk skole skal inneholde. På denne måten er læreplanen et verktøy for staten til å påvirke hvilke temaer som skal prioriteres i undervisningen i skolen. Det betyr at dersom for eksempel de nasjonale minoritetenes historie eller menneskerettighetsopplæring i sterkere grad ønskes tematisert i skolens undervisning, må dette spesifiseres i konkrete mål i læreplanen.

I de nasjonale retningslinjene for lærerutdanningen og rammeplanen for politiutdanningen nevnes ikke nasjonale minoriteter eksplisitt. At den praktiske opplæringen i liten grad vektlegger kunnskap om minoriteters historie og kultur, og at dagens mangfold i liten grad tematiseres, anskueliggjorde Jai S. Ganapathy i sitt innlegg om Politihøgskolens opplæringstilbud. Enkeltleksjoner om politiets møte med tilreisende rom gir trolig få muligheter til å gå i dybden på og utforske underliggende årsaker til fordommer og stereotyper knyttet til denne og andre grupper, heller ikke forståelse for ulike gruppers historie og egenart. Først på videre- og etterutdanningen blir slike temaer viet oppmerksomhet.

Manglende kompetanse til å håndtere forskjell og mangfold fører i noen tilfeller til at personer med etnisk minoritetsbakgrunn møter lite forståelse

for sine behov. Arnfinn Midtbøen pekte på at elever med innvandrerbakgrunn risikerer å oppleve en form for indirekte diskriminering ved at lærere mangler kompetanse til å håndtere minoritets-
elevers erfaringer med diskriminering og rasisme. Anita Rathore, som snakket om representasjon av det flerkulturelle i det offentlige og mediene, framhevet at utilstrekkelig mangfoldskompetanse medfører at minoriteter ofte gjøres usynlige i offentlig kommunikasjon. Hun hevdet at de først og fremst gjøres synlige i den grad de kan knyttes til problemer, da særlig i mediene. Hatbrottsgruppen aktualiserte hvordan de gjennom ny kunnskap om enkelte grupper som de møter i sitt arbeid, endret sine arbeidsmetoder. Gjennom å møte representanter for gruppene og lære om deres bakgrunn, endret de fokus: Fra å fokusere på at alle personer, uansett bakgrunn, skulle motta lik behandling, endret de arbeidsmåter til å legge gruppenes historie og bakgrunn til grunn for at personer med ulike bakgrunn må møtes på forskjellige måter. Denne fleksibiliteten er verd å merke seg. Rammer som gir rom for å endre måter man kommuniserer og handler på i en kontekst av mangfold er noe mange instanser kan dra nytte av.

Etnisk diskriminering på flere samfunnsområder

Som Midtbøen understreket i sitt innlegg, forekommer det diskriminering på de fleste samfunnsarenaer i dag. Natalina Jansen, Anna Gustavsen og Muniba Ahmad snakket om sine erfaringer med diskriminering og hatkriminalitet. Gustavsen og Jansen viste konkrete eksempler på arenaer hvor personer med tater-/romani- og rombakgrunn opplever diskriminering, som i utdanningssystemet, på campingplasser, i møte med politiet og i arbeidslivet. Ahmad innledet om at hun etter å ha deltatt i samfunnsdebatten mottok en hatmotivert trussel via sosiale medier. Hatefulle ytringer på Internett ble tematisert på konferan-

¹³ Lile, H.S. 2014, s. 97.

sen og er et område som utgjør et stort problem. Den økende bruken og tilgjengeligheten av sosiale medier har ført til at både lovlige og ulovlige hatytringer spres raskere og når flere.

De tre overnevnte innleggene gir et innblikk i hvordan Norge som samfunn møter personer med minoritetsbakgrunn i dag. På ulike måter tematiserte innledderne hvordan de blir betraktet som annerledes, enten det er på grunn av hudfarge eller utseende, fordi de ikke har en livsstil som oppfattes som «A4», eller på grunn av sin religion. Paneldeltaker Navjot Sandhu uttalte følgende om det nasjonale fellesskapet:

For at man skal føle at man tilhører et nasjonalt fellesskap, bør man begynne å se på nasjonale narrativer. Hvem berører mangfold, er mangfold bare noe estetisk vakkert? Nei, det er jo ikke det, det er faktisk retten til å være annerledes, til å være et individ: Er det ikke på tide at man får et slags ungt blikk, som kan få mangfold inn i 2015?

Arbeid er nøkkelen til integrering, og etnisk likestilling på arbeidsmarkedet er et område som flere uttrykte at det må arbeides mer for. Midtbøen pekte på at det er godt dokumentert gjennom forskning at innvandrere har dårligere tilgang til arbeidsmarkedet, blant annet at personer med utenlandsk navn har 25 % lavere sjanse for å innkalles til intervju enn likt kvalifiserte personer med norsk navn. Det er en stor utfordring å skape sosial mobilitet blant innvandrere. Mange innvandrere har ikke den kompetansen som arbeidsmarkedet krever, og konkurranse mellom arbeidsinnvandrere og ikke-vestlige innvandrere, for eksempel flyktninger, vanskeliggjør situasjonen for mange. Det ble bemerket under konferansen at det ikke nødvendigvis er et ønske om å diskriminere som gjør at arbeidsgivere ikke ansetter personer med minoritetsbakgrunn, men faktorer som usikkerhet og stereotype forestillinger knyttet til navn og språkkunnskaper, og manglende kunnskap og innsikt.

Den overnevnte studien som viser at personer med utenlandsk navn har 25 % lavere sjanse for å innkalles til intervju

enn likt kvalifiserte personer med norske navn, ble utført av Arnfinn Midtbøen og Jon Rogstad for Institutt for samfunnsforskning.¹⁴ I forskningsprosjektet undersøker Midtbøen og Rogstad gjennom en kombinasjon av felteksperiment og kvalitative intervjuer med arbeidsgivere, hvem som diskriminerer og årsaker til at diskriminering forekommer. Vi vil kort gjengi noen av funnene for å utdype perspektiver som ble framført under konferansen.

Bedrifter i privat sektor har en høyere diskrimineringsrate enn i offentlig sektor, og det er store forskjeller mellom bransjer: Lavest diskrimineringsrate innen utdanning og helse og høyest grad av diskriminering innen bransjene lager og transport, finans og forskning. Midtbøen og Rogstad peker i studien på en rekke ulike faktorer som spiller inn på sammenhengen mellom etnisk bakgrunn og tilgangen til arbeidsmarkedet: En lav minoritetskompetanse blant mange arbeidsgivere, i kombinasjon med dårlige erfaringer, etniske stereotypier og usikkerhet på om jobbsøkere med utenlandske navn er i stand til å utføre en jobb på lik linje med like godt kvalifiserte søkere med majoritetsbakgrunn. Holdninger til etnisk mangfold varierer sterkt, men i en del tilfeller identifiserer forskerne en sammenheng mellom holdninger og handlinger ved at arbeidsgivere som kun hadde kalt inn søkere med majoritetsbakgrunn til intervju også var de som ga klareste uttrykk for stereotype forestillinger om arbeidstakere med etnisk minoritetsbakgrunn. Studien viser at det er en utbredt holdning blant arbeidsgivere om at jobbsøkere med minoritetsbakgrunn må være bedre (høyere utdanning, mer erfaring eller på andre måter skille seg ut) enn søkere med majoritetsbakgrunn for å bli betraktet som likeverdige søkere i en ansettelsesprosess. Formaliserte krav, og særlig når slike krav kombineres med få søkere, synes å resultere i likebehandling av majoritetssøkere og minoritetssøkere. I rapporten stiller Midtbøen og Rogstad spørsmål ved om økt kunnskapsnivå, «bevisstgjøring» og forplik-

¹⁴ Midtbøen, A.H., Rogstad, J. 2012.

telser til rapportering på bedriftsnivå er tilstrekkelige virkemidler for å forebygge diskriminering, eller om arbeidsgivere må ansvarliggjøres på andre måter enn hva som er tilfellet i dag. De peker på en rekke mulige tiltak, blant annet økonomiske virkemidler som gir arbeidsgivere incentiver til å ansette søkere de er usikre på, skriftlige stillingsavklaringer som oppgir nedfelte krav til formell kompetanse forut for en ansettelse, utvide etablerte proaktive tiltak som er pålagt i statlig og kommunal sektor til også å gjelde privat sektor, og skriftlige redegjørelser for ansettelser.¹⁵

Ulike perspektiver på barnevernets arbeid ble tematisert under konferansen, både i historisk og i samtidig perspektiv. Det ble pekt på at barnevernet har spilt en rolle som overgriper både overfor taterne/romanifolket og rom. I løpet av to generasjoner fra 1900 ble nesten en tredjedel av barn født i tater-/romanifamilier bortsatt av barnevernet.¹⁶ Under innspillmøtet 19. mars 2015 ble det framhevet at personer med rombakgrunn har erfaringer med misforståelser i møte med barnevernstjenesten. Mange har ikke tilstrekkelige lese- og skriveferdigheter, noe som resulterer i at man ikke forstår ikke hva man skriver under på. Under konferansen ble det ytret at mange innvandrere i dag frykter at barnevernet skal overta omsorgen for barna deres. Somaliere og litauere ble nevnt som to grupper som har sterk mistillit til det norske barnevernet. Det må nevnes her at barnevernet den siste tiden har blitt sterkt kritisert for manglende kulturell kompetanse, både fra nasjonalt og internasjonalt hold.¹⁷ Både Arnfinn Midtbøen og Hilde Lidéns kunnskapsoppsummering om diskriminering blant samer, nasjonale minoriteter og innvandrere i Norge, og Veronika Paulsen, Kristin Thorshaug og Berit Bergs kunnskapsstatus om møter mellom innvandrere og barnevernet peker på at det på mange områder er et bredt forskningstilfang

på temaet barnevern og innvandring.¹⁸ Paulsen, Thorshaug og Berg framhever imidlertid i sin rapport at det blant annet er et behov for økt kunnskap om bruk av tolk i barnevernet og at det foreligger lite forskning på hvordan tiltak i barnevernet fungerer.¹⁹

Flere perspektiver på politiets og Politihøgskolens arbeid ble også synliggjort under konferansen. Det ble stilt spørsmål ved hvorvidt politiet bruker «racial profiling» i møte med personer med minoritetsbakgrunn. Midtbøen viste til en studie som tematiserer politiets bruk av etniske stereotypier når de skal vurdere kriminalitetsrisikoen og hva slags former for kriminell atferd ulike innvandrergupper antas å ha. «Vietnamesere er sånn, pakistanere er sånn».²⁰ Utover det framhevet Midtbøen at det er gjort lite forskning på politiets og andre deler av statens kontrollyrkers møter med etniske minoriteter.

Om lag 5 % av studentene som rekrutteres til Politihøgskolen, er personer med minoritetsbakgrunn.²¹ Dette er et lavt antall sett i forhold til at det som omtales som innvandrerbefolkningen, utgjør ca. 30 % av Oslos befolkning og 15 % av befolkningen i landet totalt.²² For å øke antallet studenter med etnisk minoritetsbakgrunn ble en ordning med såkalt positiv kvotering, eller dispensasjon fra opptakskravene, prøvd ut ved Politihøgskolen. Ordningen skapte imidlertid en myte om at noen ble kvotert inn kun på grunn av sin bakgrunn. «Hvis man da først kommer inn, skal man da bli stemplet som 'B-politi' istedenfor å være en del av fellesskapet?» uttalte Sandhu under panelsamtalen. De som søker Politihøgskolen i dag, ønsker å bli politi

15 Midtbøen, A.H., Rogstad, J. 2012, s. 103-131.

16 NOU 2015: 7, s. 40.

17 Se for eksempel: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Bekyringsmelding-om-barnevernet-8049787.html>

18 Midtbøen, A.H. 2015, s. 75, Paulsen, V., Thorshaug, K., Berg, B. 2014, s. 65.

19 Paulsen, V., Thorshaug, K. og Berg, B. 2014, s. 70.

20 For mer, se Midtbøen og Lidén, 2015, s. 77 eller hele studien: Sollund, R. (2007).

21 Personer med minoritetsbakgrunn utgjør 39 av totalt 719 opptatte studenter i 2014. For mer, se: <http://www.phs.no/om-phs/fakta-og-tal/opptakstatistikk/>

22 SSBs nøkkeltall for innvandring og innvandrere: <http://www.ssb.no/innvandring-og-innvandrere/nokkeltall/innvandring-og-innvandrere> og Oslos kommunes oversikt over innbyggere etter landbakgrunn: <https://www.oslo.kommune.no/politikk-og-administrasjon/statistikk/befolkning/landbakgrunn/>

og har blitt tatt opp på samme kriterier som andre. Erfaringer med tiltaket viste ifølge Sandhu at mange søkere ønsket å bli tatt opp som studenter fordi de var kvalifiserte, og at mange ble skeptiske til å søke nettopp på grunn av ordningen. Når det gjelder rekruttering av minoritetspersoner, belyste Ganapathy i sitt innlegg at Politihøgskolen har igangsatt andre tiltak for å øke rekrutteringen av personer med minoritetsbakgrunn, som å arrangere åpen dag, informasjonskvelder for personer med minoritetsbakgrunn og deres foreldre, treningsveiledning til de fysiske opptakene og økte midler til andre rekrutteringsaktiviteter spesielt tilknyttet minoritetsbefolkningen.

Når det gjelder årsaker til dårlig rekruttering til politiet, satte Sandhu søkelys på at mange som har i politiet minoritetsbakgrunn, har en del negative erfaringer, og har vært åpne og ærlige om disse erfaringene i sitt minoritetsmiljø. Dessuten hevdet hun at politiutdanning i seg selv eller lønnen ikke nødvendigvis gir status i enkelte minoritetsmiljøer. Sandhu ble i 2009 ansatt som minoritetsombud i politiet. Hun skulle kartlegge politiets fordommer, og mener mye har skjedd siden den tid. Nå stilles for eksempel alle som søker Politihøgskolen, spørsmål om hvorvidt de har fordommer, og hvis ja, bes de om å reflektere over dem.

Registrering og dokumentering av diskriminering

Likestillings- og diskrimineringsombudets (LDO) innlegg viser at svært få saker fører til uttalelser om juridisk diskriminering i ombudets system. Dette tyder på at det å diskriminere noen får minimale konsekvenser i Norge i dag, og at det derimot er den som diskrimineres, som bærer byrden. Eero Olli pekte i sitt innlegg på at mange saker som gjelder diskriminering aldri blir meldt inn. Det er derfor vanskelig å bruke LDOs statistikk

til å si noe om fenomenets utbredelse.

At Likestillings- og diskrimineringsombudet i løpet av åtte år kun har mottatt 136 klager fra nasjonale minoriteter og samer, er bekymringsfullt. Det kan bety at personer fra disse gruppene ikke kjenner til Likestillings- og diskrimineringsombudet virksomhet, men også at mange ikke ser hensikten med å kontakte ombudet når de opplever diskriminering. LDO mottar henvendelser, men kan ikke ivareta de som gjelder nasjonale minoriteter og samers gruppebaserte rettigheter, noe som medfører at det ikke eksisterer et spesifikt organ i Norge som disse gruppene kan rette klager vedrørende mangler ved oppfyllelse av gruppebaserte rettigheter til. Det bør vurderes å etablere en instans som kan veilede og hjelpe minoritetspersoner og minoritetenes organisasjoner i saker som gjelder gruppebaserte rettigheter.

Norge har et lovverk som er godt på mange områder. Det er forbudt med både indirekte og direkte diskriminering (diskrimineringsloven § 6 2. ledd), og dette forbudet er innarbeidet i menneskerettighetsloven, som er hevet over norsk lov. Et sentralt spørsmål er imidlertid hvor effektivt lovverket håndheves. Saken hvor Mona Gustavsen anmeldte et taxiselskap i Kongsvinger for rasediskriminering, ble tatt opp under konferansen som et eksempel på utilstrekkelig håndheving av lovverket. Da saken ble henlagt, uttalte politiadvokat ved Kongsvinger politistasjon Ann Elisabeth Billa til avisa Glåmdalen:

Slik uttalelsene er framsatt er de ikke straffbare i seg selv. For at diskriminerende uttalelser skal komme inn under denne paragrafen [straffelovens paragraf 135 A] må de bli framsatt offentlig, og det betyr i påsyn eller påhør av ganske mange mennesker. En uttalelse fra en person til en annen er derfor ikke nok til å bli rammet av den såkalte hatparagrafen.²³

I saker som gjelder etnisk diskriminering, er det ofte vanskelig å bevise at diskri-

²³ http://www.glomdalen.no/___Jeg_var_forberedt_p___det-te-5-19-35287.html

minering skjer på dette grunnlaget, men til tross for at det eksisterer grundig dokumentasjon i denne saken, ble saken henlagt. De mest sentrale menneskerettslige instrumentene inneholder alle det grunnleggende prinsippet om likeverd og ikke-diskriminering, som forplikter medlemsstatene til å sikre at deres borgere har lik adgang til grunnleggende menneskerettigheter. Med denne saken som eksempel ble det under konferansen etterlyst at offentlige stemmer – ordførere, departementsråder, politikere – i framtiden tar tydelig avstand fra en slik behandling av personer med minoritetsbakgrunn. På generell basis kan man gjennom tydelig lederskap sette grensene for hva som er akseptabelt å si og gjøre. Om det offentlige ikke markerer hvor grenser går, er det en fare for at diskriminerende og hatefulle utsagn normaliseres og godtas.

Hatytringer og hatkriminalitet som særskilt utfordring

Begrepet hatkriminalitet har de siste årene blitt satt på agendaen, blant annet i mediene og av politiet. Samtidig pekte den svenske Hatbrottsgruppen på hvor få anmeldelser norsk politi får inn når det gjelder hatmotiverte lovbrudd. Dette blir særlig synlig når vi sammenlikner antall mottatte anmeldelser av hatkriminalitet i Oslo og Stockholm. For å bekjempe hatkriminalitet opprettet Oslo-politiet 1. september 2014 en egen gruppe som i løpet av de fire siste månedene av 2014 etterforsket 66 saker, mot 55 saker i hele 2013.²⁴ Stockholmspolitiets Hatbrottsgruppe behandler mellom 2500 og 3000 anmeldelser årlig. Få anmeldelser betyr ikke at Norge har mindre hatkriminalitet enn Sverige, men at mørketallene er betydelig høyere i Norge.²⁵ I Oslo politidistrikts rapport om hatkriminalitet fra 2015 (statistikk for 2014) påpekes det at

Norge står overfor en dobbel mørketallsproblematikk. Ikke alle saker anmeldes, og det ikke er sikkert at en anmeldt sak blir oppfattet eller registrert som et hatkriminalitetstilfelle av politiet. Dermed kan også anmeldte tilfeller av reell hatkriminalitet falle utenfor statistikken. Et mål med Hatkrimgruppen som ble opprettet i Oslo, er at skjerpede rutiner skal forhindre feil registrering i framtiden.²⁶

Den svenske Hatbrottsgruppen framhevet at arbeid mot hatkriminalitet er essensielt, fordi det er arbeid for at enhver persons grunnleggende menneskerettigheter skal opprettholdes. Et argument for å øke intensiteten med arbeid mot hatkriminalitet bør være nettopp menneskerettighetenes sentrale plass i det norske demokratiet. Et godt lovverk og effektiv håndheving er viktig for å sørge for en passende straff til den eller dem som diskriminerer. Samtidig kan ikke strafferetten, antidiskriminerende politikk og hatkrimgrupper alene stanse hatytringer og hatkriminalitet. For å bekjempe lovlige og ulovlige hatytringer, hatkriminalitet og diskriminering på ulike arenaer er det behov for holdningsskapende arbeid. Mediene har stor påvirkningskraft når det gjelder holdninger. Som Rathore pekte på i innlegget om minoriteters møte med det offentlige og medier, er minoriteter svært synlige i mediene i den grad de kan knyttes til problemer og utfordringer, men vises i liten grad som «vanlige» mennesker. Dette kommer til syne når journalister skriver om kriminalitet og framhever personers etnisitet eller nasjonalitet, mens slike beskrivelser i større grad utelates når innvandrere gjør suksess i Norge. Samtidig pekes det i rapporten *Status for ytringsfrihet* i Norge på at det i de tradisjonelle mediene har funnet sted noen viktige endringer de siste 20 årene. I rapportens tredje kapittel undersøker Arnfinn Midtbøen og Kari Steen-Johnsen perspektiver på ytringsfrihet i det flerkulturelle og flerreligiøse Norge. De peker på at flere av de yngre personene med minoritetsbakgrunn i deres undersøkelse blir oppfordret av journalister og

²⁴ <http://www.utrop.no/Nyheter/Innenriks/28382>

²⁵ Hansen, I. 2013, s. 28 og Hansen, I. 2015, s. 3.

²⁶ Hansen, I. 2015, s. 5.

redaktører til å skrive kronikker, bli faste spaltister eller delta i debatter. Her er det noen skiller mellom generasjonene – eldre, erfarne deltakere i norsk offentlighet har andre opplevelser med deltakelse enn de yngre.²⁷

Ahmad satte søkelys på noen av konsekvensene det kan ha å ta del i det offentlige ordskiftet. Hun uttalte også at mange personer med minoritetsbakgrunn ikke deltar i samfunnsdebatten av frykt for trakassering og hatefulle ytringer. Ytringsfriheten er en sentral del av det norske demokratiet og må selvsagt hegnes om. Det kan likevel være ytringer som søker å demonisere og dehumanisere personer som tilhører en gruppe, på grunn av religion eller etnisitet, eller som oppfordrer til vold mot disse. Skal disse ytringene også kunne framsettes fritt? Som i samfunnet generelt kom det fram flere synspunkter på dette spørsmålet under konferansen. Mens Lars Østby under panelsamtalen satte ord på at «det ikke burde vært mulig å tømme kloakken sin nedover hodet på folk og komme ustraffet fra det», hevdet Sylo Taraku at det største ansvaret for å bekjempe hatefulle ytringer ligger hos alle som lever i samfunnet. Han uttalte at myndighetene skal være ytterst forsiktige med å straffe mennesker for deres meninger, og at uadresserte rasistiske ytringer bør tas tak i av enkeltindivider i samfunnsdebatten heller enn i domstolene.

Eksempler på god praksis

Under konferansen ble det pekt på flere eksempler på god praksis og tiltak som kan være eksempler til etterfølgelse for videre arbeid med feltet. Blant dem kan nevnes erfaringene som Ahmad la fram om måten hun ble møtt på av politiet i forbindelse med den hatmotiverte truselen framsatt mot henne. At politiet på eget initiativ kontaktet Ahmad og ga henne god støtte, viser at de tar saker som kan være hatkriminalitet, på alvor,

og at de prioriterer tid og ressurser til slike saker. At personer med minoritetsbakgrunn formidler sine positive erfaringer om møter med politiet og fortsetter å gjøre det i tiden framover, kan ha en positiv innvirkning på hvorvidt andre i framtiden velger å anmelde liknende saker til politiet, og ikke minst føre til en økende tillit til at politiet arbeider for alle i samfunnet. Hatbrottsgruppens innlegg om hvordan de møter personer som er utsatt for hatkriminalitet, bekrefter viktigheten av å sørge for tett oppfølging av personer som har henvendt seg til dem med saker som gjelder hatkriminalitet. At oppmerksomheten rettes mot personen som er utsatt for hatkriminalitet, er nyttig og bør tas i betraktning av flere instanser som på ulike måter møter personer med etnisk minoritetsbakgrunn som har opplevd hatmotiverte ytringer og kriminalitet. Dette har også en overføringsverdi til instanser som er i kontakt med personer som har opplevd diskriminering. Enkelttiltak, som Søndre Buskerud politidistrikts iverksettelse av muligheten for å melde inn klager muntlig, legger til rette for en enklere bruk av tjenester, for eksempel for personer som ikke har tilstrekkelige skriveferdigheter. Det bør vurderes om slike tjenester skal gjøres landsdekkende, og til faste tjenester.

Vi har gjentatte ganger vært inne på at det må formidles kunnskap om etniske minoriteters kultur, historie og rettigheter, både på spesifikke arenaer, i samfunnet generelt og til minoritetene selv. Dette gjelder også mangfoldskompetanse. Kunnskapsformidling kan gjøres på ulike måter. Interkulturelt museums prosjekt, hvor museet sammen med rom utviklet utstillingen *Norvegiska romá – norske sigøynere*, som viser bruddstykker av norske roms historie, kultur, tradisjoner og liv i dagens Norge, kan tjene som et slikt eksempel.²⁸ Også HL-senterets konferanse, Stopp hatprat-kampanjens ulike workshops og seminarer og liknende arrangementer ved andre arrangører er eksempler på hvordan kunnskap kan formidles.

27 Midtbøen, A.H., Steen-Johnsen, K. 2014, s. 56–58.

28 <http://www.oslomuseum.no/interkulturelt-museum/interkulturelt-museum-utstillinger/norvegiska-roma-norske-sigoynerne>

Både minoritetenes egne interesseorganisasjoner og andre organisasjoner arbeider for å fremme likestilling og hindre diskriminering. Organisasjon mot offentlig diskriminerings påtrykk for å endre Oslo kommunes kommunikasjonspolitikk viser at organisasjonene har en reell påvirkningskraft og er en viktig stemme i samsfunnsdebatten. Eksempler på at etnisk organisering fører fram, er taternes/romanifolkets organisasjoner, hvor krav om et oppgjør med tidligere tiders politikk, førte til Tater-/romaniutvalgets utredning (juni 2015), og HL-senterets utredning om behandlingen av norske rom under andre verdenskrig, som representanter for roms organisasjoner var pådrivere for (februar 2015). Myndighetene må i framtiden sikre et tett samarbeid med både de nasjonale minoritetene, innvandreres og samers interesseorganisasjoner for at tiltak ikke gjøres over hodet på gruppene.

Som Midtbøen belyste kan man omtale ulike minoritetsgrupper i Norge ut fra et rettslig minoritetshierarki. At gruppene har ulik juridisk status, medfører at de har ulike rettigheter som må tas hensyn til når tiltak utformes. Europarådets rammekonvensjon om vern av nasjonale minoriteter forplikter norske myndigheter til å fremme de forutsetninger som er nødvendige for at «... personer som tilhører nasjonale minoriteter, kan bevare og utvikle sin kultur, samt bevare de grunnleggende bestanddelene av sin identitet, dvs. religion, språk, tradisjoner og kulturarv». ²⁹ I Stortingsmelding nr. 15 (2000–2001) er rammekonvensjonens bestemmelser tolket, og vedrørende utdanningssituasjonen til de nasjonale minoriteter uttrykker stortingsmeldingen:

Både romanifolket (taterane/dei reisande) og rom (sigøyningarane) er folkegrupper som har reising som ein del av livsforma. Opplærings i skolen er ikkje alltid tilpassa denne livsforma. Regjeringa legg like fullt til grunn at retten og plikta til opplæring gjeld på lik linje for alle barn. Det kan derfor vere behov for å utvikle undervisningsformer som kan praktiserast jamvel om elevane reiser delar av året. ³⁰

Dette er noe av bakgrunnen for prosjektet «Taterfolket fra barn til voksen», som ble omtalt under konferansen. Man har gjennom prosjektet blant annet forsøkt å tilrettelegge undervisningen slik at tater/romanifolk som har reising som en del av livsformen, brukte IKT i reiseperioden for å holde kontakt med skolen og gjøre skolearbeid. Gjennom prosjektet ble det også bygd et nettverk av skoler som hadde tater-/romanifamilier, formidling av kunnskap til skoler og kurs for lærere. I rapporten fra prosjektet beskrives resultatene fra kunnskapsformidlingen: «At taterne var en av fem nasjonale minoriteter i Norge, og at status som nasjonal minoritet medfører rettigheter, var ukjent for informantene. Felles for alle var at de [...] så annerledes på taterne etter å ha blitt tilført kunnskaper». ³¹ Gustavsen ytret i innlegget om fordommer og diskriminering som taterne/romanifolket møter i dag, at Taternes landsforening har et sterkt ønske om å gjenoppta det overnevnte prosjektet. Samtidig må det påpekes at praksiser knyttet til det som defineres som kultur kan bidra til en reproduksjon av marginaliserte posisjoner, ved at forestillinger om kultur gjøres til statiske forståelser som blir brukt uten å undersøke om disse er reelle eller endret. IKT-basert opplæring og kommunikasjon vil dessuten aldri erstatte et direkte møte med en lærer eller oppmøte på skolen. Denne typen prosjekter kan likevel være aktuelle å vurdere i en periode for å styrke tilliten til skolen, sørge for at minoriteter som rom og romani får tilgang og like muligheter til grunnleggende utdanning, og for å etterkomme forpliktelse i rammekonvensjonen om vern av nasjonale minoriteter. Men disse problemstillingene er komplekse og må diskuteres nøye i samarbeid mellom myndighetene og de aktuelle organisasjonene.

29 Europarådets rammekonvensjon om vern av nasjonale minoriteter, Artikkel 5.1.

30 Stortingsmelding nr. 15 (2000–2001). *Nasjonale minoriteter i*

Noreg – Om statleg politikk overfor jøder, kvener, rom, romanifolket og skogfinner, kapittel 6.4.

31 Larsen, A.M., Moen, K., Gustavsen, A., Lund, A.B., Moen, B.B. 2009, s. 20.

Konkluderende betraktninger

Et fellestrekk for flere av konferansens innlegg er at de tematiserer forståelser av «norskhet» og tilhørighet i det norske samfunn. Rathores innlegg om at mangfold ikke i tilstrekkelig grad synliggjøres i det offentlige rom, erfaringer med at personer med minoritetsbakgrunn i noen tilfeller mottar trusler når de ytrer seg i samfunnsdebatten, og eksempler på at personer fra ulike minoritetsgrupper ikke har lik tilgang til arenaer som er grunnleggende for å delta i det norske samfunnet, anskueliggjør at etniske minoriteter ikke i tilstrekkelig grad anerkjennes som en del av fellesskapet. Det finnes ingen enkle løsninger på slike utfordringer, men under konferansen ble behovet for bedre dokumentasjon, bedre oppfølging av saker, styrket juridisk vern og eventuelt innføring av særrettigheter diskutert som sentrale mottiltak. Det krever gode, langsiktige planer som inkluderer et mangfoldsperspektiv for å lykkes med gjennomføring av endringer som behøves for å skape reell likestilling for etniske og religiøse minoriteter i Norge. Det er altså ikke kun snakk om holdningsendringer, men endringer på et strukturelt plan.

Kunnskap – både om enkelte minoritetsgrupper og om mangfold generelt – ble gjennom flere av konferansens innlegg løftet fram som en nøkkel for å unngå etnisk diskriminering. I denne rapporten har vi drøftet hvilken type kunnskap som bør vektlegges på veien mot etnisk likestilling. Særlig knyttet til nasjonale minoriteter, mer spesifikt rom, tatere/romanifolk og kvener ble det framhevet at kunnskap om minoritetenes historie og kultur er sentralt. Hva gjelder den jødiske minoriteten pågår et omfattende arbeid med handlingsplan mot antisemittisme, igangsatt 29. juni 2015. Skogfinner ble omtalt som en minoritet som det eksisterer lite forskning om, og det er grunn til å tro at et økt kunnskapsbehov også angår denne minoritetsgruppen. Et fellestrekk for innleggene som tematiserte nasjonale minoriteters erfaringer med diskriminering, er at de trekker relevans av begrepet

kumulativ diskriminering. HL-senteret vil avslutningsvis påpeke at begrepet også kan være relevant for nyere innvandrere, der det å være andre eller tredje generasjon i en migrant- eller flyktningfamilie også innebærer føringer for muligheter i det norske samfunnet.

Det må understrekes at kunnskapsformidling knyttet til kultur er et komplekst felt: For det første er både de nasjonale minoritetene og de innvandrede minoritetene sammensatte grupper med store forskjeller hva gjelder integrering, både gruppene imellom og innad i hver enkelt gruppe. For det andre er kultur et dynamisk fenomen. Dersom forestillinger om kulturelle tradisjoner, for eksempel rom og tatere/romanifolks tradisjoner for reising, blir brukt uten å undersøke om disse er reelle, kan det føre til en reproduksjon av marginaliserte posisjoner. Å styrke kunnskapen om de nasjonale minoritetenes historie og situasjon i samtiden samtidig som en mer generell kompetanse i mangfold vektlegges, bør være en prioritering på et høyere politisk nivå. Mange av innleggene hadde manglende kunnskap og kompetanse som fellesnevner. Økt bevissthet knyttet til utdanning på ulike nivåer er følgelig å anbefale. For eksempel kan det settes spørsmålsteget ved om ett enkelt informasjonsmaterieell til bruk i barnehage og skole er tilstrekkelig for å øke forståelsen for minoritetenes kulturelle og historiske bakgrunn.

En annen form for kompetanse som avslutningsvis må løftes fram, er den typen som knytter seg til mangfold. Flere innlegg gjenspeiler det er behov for styrket kompetanse for å handle og kommunisere innenfor rammen av mangfold: Forskning som viser at elever med minoritetsbakgrunn møter rasisme og diskriminering i skolen uten at lærere har kompetanse til å håndtere den, erfaringer knyttet til barnevernets møter med enkelte nasjonale minoriteter og innvandrergupper, og lite oppmerksomhet på flerkulturell kompetanse i politikutdanningens bachelorstudium.

Et lavt antall registrerte diskrimineringsaker knyttet til samer og nasjonale minoriteter hos Likestillings- og diskrimineringsombudet tyder på at disse

gruppene i liten grad henvender seg til ombudet for å få veiledning og hjelp vedrørende opplevd diskriminering. Skjer dette fordi de ikke kjenner til ombudets veiledningstilbud, eller er det fordi man ikke ser hensikten med å henvende seg til offentlige instanser vedrørende opplevd diskriminering? Årsaker til dette bør undersøkes nærmere, og HL-senteret har anbefalt at det igangsettes et arbeid med å formidle informasjon til utsatte grupper om deres rettigheter og muligheter til å henvende seg til Likestillings- og diskrimineringsombudet for veiledning og hjelp. Noe av det mest påfallende ved Likestillings- og diskrimineringsombudets statistikk er at om lag 1500 henvendelser i løpet av åtte år har blitt borte før de i det tatt har blitt klagesaker. Grunnene til dette kan være mange, men det er utfordringer knyttet til dokumentasjon av diskriminering: Det er vanskelig å bevise at noen har blitt diskriminert på et spesifikt diskrimineringsgrunnlag.

Tendensen med få registrerte diskrimineringssaker, er tydelig også når det gjelder hatkriminalitet. Det er grunn til å tro at det her er store mørketall. Det er viktig at saker som gjelder hatkriminalitet blir tatt på alvor. Muniba Ahmads presentasjon under konferansen er et godt eksempel på hvor avgjørende det er at dette blir gjort. Å oppleve at politiet som profesjonell part tar kontakt, følger opp saken, og gir en forklaring på at eventuelt saken blir henlagt, er ressurskrevende, men nødvendig i tilfeller som gjelder hatkriminalitet og hatytringer. Mens Hatbrottsgruppens arbeidsmetoder ble framhevet, ble også faktorer som påvirker tilliten til politiet i det norske samfunnet framhevet. Positive ansikt til ansikt-møter, men også å bli behandlet rettferdig og med respekt er grunnleggende for tilliten til politiet.

Avslutningsvis vil vi returnere til spørsmålet om hva som er målsettingen med politikken på diskrimineringsfeltet- og likestillingsfeltet: Er målet at alle skal ha like muligheter i det norske samfunnet, uavhengig av bakgrunn? Eller å skape etnisk likestilling gjennom positiv særbehandling? Noen eksempler på positiv

særbehandling ble tatt opp under konferansen. Muligheten til å melde inn saker til politiet muntlig, er ett eksempel på tiltak som forenkler muligheten, uavhengig av lese- og skriveferdigheter, til å rette klager til politiet. Også eksempler på at positiv særbehandling har fungert mot sin hensikt ble nevnt. En egen kvoteordning for personer med minoritetsbakgrunn som søker inntak på Politihøgskolen har ikke fungert som ønsket. Problematikken knyttet til særrettigheter har ingen enkle svar, men dersom målet er å bekjempe diskriminering på strukturelt samfunnsplan for å gi like muligheter for alle, bør tematikken adresseres: Hvilke resultater viser nyere forskning? Finnes sammenlikningsmateriale fra andre land der slike tiltak har blitt iverksatt?

Ved å peke på at offentlige instanser må være fleksible i møte med personer med ulik bakgrunn, er vi inne på den minste form for positiv særbehandling. Det kan ikke forventes at offentlige instanser som møter svært sammensatte grupper, innehar detaljkunnskap om hver etniske og religiøse gruppe i den norske befolkningen. Det er heller ikke slik at minoritetsgrupper er homogene størrelser – tvert om finnes ulike forestillinger om egenart og ulik praktisering av kulturelle tradisjoner innenfor gruppene. Å sikre muligheter for og ferdigheter til å innhente kunnskap som er nødvendig for at enkeltpersoner møtes som individer, og ikke som fastlåste representanter for en gruppe, er sentralt. Kunnskap om fordommer som har fulgt enkelte grupper over tid og kritisk refleksjon over hvordan slike fordommer kommer til uttrykk i dag, kan føre til raskere gjenkjennelse av diskriminering når det finner sted. Derfor er kjennskap til historisk behandling av enkelte grupper, grunnleggende kunnskap om gruppebaserte og individuelle rettigheter, samt forståelse for at respekt og dialog må til for å endre tradisjoner og holdninger som vurderes som uakseptabelt, viktige byggesteiner i utvikling av fleksibilitet innen det offentlige tjenesteapparatet. Det vil gjøre det enklere å kunne kommunisere og handle innenfor en ramme av mangfold samt å gjenkjenne diskriminering når den forekommer.

Del II

Referater av konferansens innlegg

I denne delen presenteres referater av innlegg som ble holdt under konferansen. Konferansen ble strømmet, alle innlegg kan se og høres via lenken under.

<http://www.hlsenteret.no/aktuelt/2015/diskrimineringskonferanse.html>

Arntfinn Midtbøen, forsker II,
Institutt for samfunnsforskning

Diskrimineringsutfordringer blant samer, nasjonale minoriteter og innvandrere i Norge

Arntfinn Midtbøen ved Institutt for samfunnsforskning ble invitert til å snakke om funn i rapporten *Diskriminering av samer, nasjonale minoriteter og innvandrere i Norge – en kunnskapsoppsummering*.³² Han innledet om hvordan samer, nasjonale minoriteter og nyere innvandrere som overordnede kategorier utgjør et rettslig minoritetshierarki i Norge. At disse gruppene har ulik juridisk status og forskjellige erfaringer med den norske staten, innebærer at likestilling ikke nødvendigvis betyr det samme for alle grupper.

Midtbøen belyste at den samiske befolkningen står i en særstilling, dels på grunn av århundrelang diskriminering, dels på grunn av rettslig status som urfolk. Den rettslige statusen forhindrer imidlertid ikke i seg selv forekomst av diskriminering. Undersøkelser som tematiserer diskriminering av personer med samisk bakgrunn, viser at hver fjerde samisktalende mann og hver tredje samisktalende kvinne har opplevd etnisk diskriminering. Midtbøen trakk også fram andre studier som viser at helsearbeidere har for lite kunnskap om samisk kultur og historisk diskriminering, noe som fører til en form for indirekte diskriminering ved at personer med samisk bakgrunn ikke opplever å bli forstått i møte med helsevesenet. Mange samiske barn vokser opp med en forståelse av at de ikke er norske, men samtidig at det samiske anses som noe mindreverdige. Undervisningen om samisk kultur er lite omfattende og av mangelfull kvalitet. Det eksisterer lite

³² For mer, se Midtbøen, A.H. og Lidén, H. 2015.

forskning om diskriminering på spesifikke arenaer, for eksempel omfanget av diskriminering på boligmarkedet og arbeidsmarkedet.

De fem nasjonale minoritetene, jøder, rom, romani/tatere, kvener og skogfinner, er ulike grupper med sammensatte utfordringer. Midtbøen pekte på at forskningen hovedsakelig har vært konsentrert om fortidens urett og overgrep, mens større analyser som direkte tematiserer opplevd diskriminering i dag, er nesten fraværende. Offentlig statistikk basert på etnisitet føres ikke i Norge og anses som høyst problematisk av flere grunner, men mangelen på statistikk begrenser også hva vi vet om gruppene, og hva det er mulig å forske på. Kvener og skogfinner er de gruppene som er viet minst oppmerksomhet i forskningen. Midtbøen framhevet imidlertid at bevisstheten om gryende antisemittisme og antisiganisme, statlige overgrep i historien og levekårsutfordringer særlig blant rom og romani har vært økende de siste årene.

Midtbøen pekte på at innvandrere har få særskilte grupperettigheter, men at de har individuelle rettigheter på lik linje med majoritetsbefolkningen. Forskningen på diskrimineringsutfordringer blant innvandrere er langt mer omfangsrik enn tilfellet er for samer og nasjonale minoriteter, noe som primært kommer av at foreldres fødeland er registrert i offentlig statistikk. Midtbøen viste til SSBs levekårsundersøkelse fra 2005/2006, som undersøker levekår blant innvandrere fra ti land. Overordnet fant denne studien at 50 % av respondentene melder at de har opplevd diskriminering på ett eller flere samfunnsområder. Særlig melder respondenter fra Somalia, Iran, Irak, Pakistan og Tyrkia at de opplever diskriminering. Midtbøen pekte på at diskriminering forekommer på de fleste arenaer, blant annet viser en undersøkelse fra arbeidsmarkedet at søkere med pakistansk navn har 25 % lavere sannsynlighet for å kalles inn til jobbintervju enn likt kvalifiserte søkere med norsk navn.

Midtbøen løftet fram begrepet *kumulativ diskriminering*, som kan ha relevans for å forstå sider ved diskriminerings-

utfordringer som i liten grad har vært tematisert tidligere. Begrepet viser til en opphoping av diskriminering på tvers av arenaer og/eller over generasjoner. For eksempel kan opplevelse av diskriminering på arbeidsmarkedet gjøre at man ikke kan flytte dit man vil, eller at opplevelse av diskriminering i foreldregenerasjonen overføres til barna. Når det gjelder samer og nasjonale minoriteter, er ideen om en opphoping av diskriminering aktuell, med tanke på at det er vanskelig å forstå gruppenes posisjon i dag uten å ha innsikt i politikken som flere av gruppene har vært utsatt for.

Midtbøen uttalte at man i 2015 må erkjenne at etnisk diskriminering utgjør et problem i det norske samfunnet, og sette søkelyset på når og hvor diskriminering skjer, hva den skyldes, og hvordan man kan gjøre noe med den. Hvilke tiltak er det som fungerer, og hva er det som ikke fungerer? Midtbøen løftet fram områder hvor det er behov for mer forskning. Når det gjelder den samiske befolkningen, må levekårsundersøkelser, blant annet SAMINOR-undersøkelsen, suppleres med forskning for at utfordringer på ulike områder kan fanges opp. Det er også behov for mer kunnskap om majoritetsbefolkningens holdninger til samer og nasjonale minoriteter. Forskning på likestillings- og diskrimineringsutfordringer som møter de nasjonale minoritetene er svært mangelfull, og det er nødvendig med levekårsundersøkelser knyttet til nasjonale minoriteter som inkluderer spørsmål om opplevd diskriminering, og som også går dypere inn i de særegne utfordringene som gruppene står overfor. Hva gjelder innvandrere, må det gjøres ytterligere forskning på statens kontrollfunksjoner; politiet, helsevesen og barnevern, og mer på hatkriminalitet og hvilke konsekvenser den har for personer som opplever å bli utsatt for hatmotiverte lovbrudd.

Pia Lane, forsker ved Senter for flerspråklighet, Universitetet i Oslo

Kvensk språk og identitet: fra fornorskningsspolitikk til status som offisielt minoritetsspråk

Pia Lane er språkforsker ved Universitetet i Oslo. Hun leder prosjektet «Standardising Minority Languages», og har de siste årene forsket på kvensk språk og identitet, gjennom intervjudata og historier som gir et innblikk i enkeltpersoners opplevelse av diskriminering.³³

Lane innledet om hvordan minoritetspolitikken har vært utformet forskjellig for ulike minoritetsgrupper i Norge. Overfor kvener og samer har det språklige aspektet ved fornorskningsspolitikken vært sterkere enn når det gjaldt minoriteter som rom og romani. Hvorfor var det slik? Ett aspekt er det sikkerhetspolitiske. Norske myndigheter var fra slutten av 1700-tallet engstelige for at Russland skulle bruke befolkningen i nord for å tilegne seg landområder. Områdene var rike på naturressurser, og var derfor en arena der politiske og økonomiske virkemidler ble tatt i bruk. Disse prosessene begynte før de nasjonale grensene var trukket, og kan omtales som en kolonisering av området: Man ønsket å etablere området i en norsk kontekst. Lane introduserte tre politiske instrumenter som ble brukt for å assimilere kvener og samer: utdanningsinstitusjonene, lovverket og kirken.

Fram til 1959 var det ikke lov til å bruke kvensk eller samisk språk i skolen. Mange barn ble tatt bort fra sin kulturelle og biologiske tilhørighet, og i det kvalitative materialet fra Lanes forskningsprosjekter framkommer det mange «... hjerteskjærende historier om opplevelsen av å være språkløs i møte med den norske skolen».

Jordsalgsloven, som var i funksjon fram til 1964, fastslo at det kun var de som snakket norsk, som hadde rett til å kjøpe land i Nord-Troms og Finnmark. Gårdsbrukere fra Sør-Norge ble tilbydd jord i grenseområdene for å etablere et norsk nærvær.

Det tredje instrumentet som ble brukt i assimileringsspolitikken, var kirken.

Lane, som selv har kvensk bakgrunn, ble født etter at den offisielle fornorskningsspolitikken opphørte. Likevel valgte Lanes foreldre å ikke lære henne det kvenske språket. Hvorfor er det slik? Det tar alltid tid fra politikk implementeres, til vi finner igjen følgene for folks handlinger og liv. Kvenene lever i dag med de indirekte konsekvensene av fornorskningsspolitikken. Kvensk var ikke lov å bruke på skolen, og mange opplevde derfor å være språkløse. Mange har uttrykt at de ikke ønsker å belaste sine barn med denne byrden. Språkløsheten blir til en del av identiteten, en måte å se verden på og oppdra sine barn på. Lane anskueliggjorde denne situasjonen ved å lese teksten Min bestefar Bibel:

Jeg kan fortsatt høre bruset av læstadianerpredikantenes messende stemmer akkompagnert av raslende Kongen av Danmark-poser som var medbrakt bestikkelse for å holde barna i ro under de timelange samlingene, eller de voksne som satt på kjøkkenet og snakket sammen i kveldstidene. Stemmene deres steg og sank, og tonefallet til deres finske språk fulgte samme rytme som bølgeslagene utenfor. Slik vokste vi opp, omgitt av finsk, i våken tilstand og i drømme, ja, til og med luften vi pustet inn, syntes å være gjennomtrukket av finsk. Et levende språk, som de voksne brukte til alt på hjemmearenaen, unntatt til en viktig ting: Ingen snakket finsk til barna. Alle voksne snakket norsk til oss, til og med de eldre som slett ikke snakket så godt norsk. Man snakket ikke finsk til barna, for hva skulle vi nå med det? [...] Vår finsk var ikke et språk det var verdt å ta vare på, det var de voksne lært opp til å tro gjennom møtet med skolen og det norske. Ikke ordentlig finsk, sa de, men likevel dugde det til alt i det daglige. Det var godt nok til arbeid, til drømmer, til bønn og til banning, og formet og tøyde av en ny livsstil og møtet med Havet, holdt det til livet selv på Finnmarkskysten.³⁴

³³ Se for eksempel Lane, P. 2010.

Samisk, kvensk, romani og romanes har i dag status som nasjonale minoritetsspråk. Norge ratifiserte den europeiske pakt om regions- og minoritetsspråk (Minoritetsspråkpakten) i 1993, og kvensk ble anerkjent som minoritetsspråk i Norge i 2005. Innrømmelse av status som offisielle minoritetsspråk har ført til at språkene, og personer som snakker dem, inkluderes som en del av europeisk og norsk kulturarv. Skriftlige kvenske kilder ble i stor grad ødelagt, sammen med det meste av kvensk materiell kultur, under brenningen av Finnmark i 1944. I dag er skriftspråket i ferd med å revitaliseres og standardiseres.

Fra 2007 til 2010 arbeidet Kvensk språkråd med å utarbeide prinsipper for standardisering av kvensk, og en kvensk grammatikkbok ble utgitt i 2014. Norge rapporterer til Europarådet om gjennomføringen av Minoritetsspråkpakten hvert tredje år. Disse «monitoring cycles», som involverer minoritetsorganisasjonene, regjeringen og en ekspertkomité i Europarådet, har hatt en positiv innvirkning på kontakten mellom utøvingsmakten og kvenske organisasjoner.

Historien om kvenene viser en utvikling fra fornorskning til at de gradvis blir en del av norsk kultur. Kvenene har gått fra å bli betraktet som «de andre» til å bli en del av et felles Norge. Dels er det en følge av økende oppmerksomhet på minoritetsrettigheter, men dels at nye innvandrere har blitt de «nye andre». Lane uttrykte at hun håper norske myndigheter lærer av de erfaringene de har gjort seg med behandlingen av kvener og samer. Presset under fornorskingsperioden førte ikke mye godt med seg. Lane avsluttet innlegget med å uttrykke et ønske om at «... vi kan se at det er mulig å være norsk og ha mange og sammensatte identiteter».

34 I utdraget kaller Lane språket finsk, fordi historien ble skrevet før kvensk fikk status som nasjonalt minoritetsspråk. Mange kvener kaller språket sitt finsk, men ofte vil de modifisere det, legge til noe for å vise at det er noe annerledes enn språket i Finland. For hele historien, se Lane, P. i Uri, H. (red.) 2005, s. 182-183.

Natalina Jansen, leder for arbeidsgruppen Le Norveganongi Romengi Historia / Norske roms historie

Beklagelsen: starten på en forsoning

Natalina Jansen er leder for arbeidsgruppen Le Norveganongi Romengi, og var en av pådriverne for at utredningsprosjektet «Rom og Holocaust» ble til i 2013. Hun er barnebarnet til Milos Karoli, som var en av fire norske rom som overlevde konsentrasjonsleiren Auschwitz-Birkenau. Jansen snakket om hvorfor arbeidet med å få fram historien er viktig, og om egne erfaringer med diskriminering i Norge. Med hensyn til at Jansen snakket ut fra egne erfaringer, er referatet formulert i 1. person.

Jeg er stolt av å kunne stå her i dag. Uten min bestefar og oldefar hadde jeg ikke stått her. Jeg hadde heller ikke stått her i dag om det ikke var for at jeg hadde tatt avgjørelsen om at jeg ville vite mer om vår historie, om roms historie i Norge. Om man ser på historien fra begynnelsen av 1920-årene og fram til 1956, så har diskrimineringen av rom vært omfattende. Ingen kan forstå hva vi har vært utsatt for.

For fem år siden var jeg ikke så flink i norsk som jeg er i dag. Jeg kunne ikke lese eller skrive. Jeg hadde gått fem år på skole, fra jeg var 7, til jeg var 12 år. Da jeg var 16 år gammel, kunne jeg ikke skrive navnet mitt eller adressen min. Jeg klarte meg ikke. Til slutt bestemte jeg meg for å spørre om hjelp.

Rom har mange opplevelser med diskriminering i dag. Ofte får vi ikke tilgang til campingplasser, og blir forskjellsbehandlet av politiet, på sykehuset, i matbutikker og på andre samfunnsarenaer. Vi blir anklaget for ting selv om vi ikke har gjort noe. Det gjør at vi alltid må være på vakt. Folk ser annerledes på oss, og at det skjer i 2015, er forferdelig. På mange

måter kan det synes som at situasjonen fra 1956 har fortsatt fram til i dag.

På den internasjonale romdagen, 8. april 2015, beklaget statsminister Erna Solberg den rasistiske ekskluderingspolitikken som ble ført overfor rom fra 1920-årene og fram til 1972. Jeg var glad for at vi fikk en beklagelse, men synes den kom veldig sent. Vi er den siste nasjonale minoriteten som ble utsatt for overgrep, som har mottatt en beklagelse. Det var på tide at vår historie ble satt søkelys på, og at vi opplever anerkjennelse for en grusom historie som er bak oss. Beklagelsen bidrar til at vi kan være et folk som står fram og ikke skjemmes over hvem vi er. Mange rom har ikke tilstrekkelige lese- og skriveferdigheter, ofte bruker vi språket vårt, romanes, muntlig. Men jeg ser at mye er i endring. Vi vil vite mer, vi vil lese og skrive, og vise hvem vi er. Det er viktig at rom selv kan stå fram og dele våre historier og kultur.

Det har knapt gått en måned siden unnskyldningen kom. Jeg håper at framtiden vil bringe en forandring, at Norges befolkning ser oss som likeverdige og likestilte og ikke som annerledes heretter.

Diskriminering av rom i et historisk perspektiv

Lars Lien er en av historikerne bak rapporten «Å bli dem kvit» Utviklingen av en «sigøynerpolitikk» og utryddelsen av norske rom³⁴, som ble bestilt av Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet etter initiativ fra norske rom, og overrakt Kommunal- og moderniseringsdepartementet i februar 2015.

Lien pekte på at roms historie i Norge er en spesiell historie. Rom var slaver i det som i dag er Romania og Ungarn, og reiste etter frigivelse fra disse områdene i 1856 til andre land. En liten gruppe kom til Norge. Mellom 1860 og 1888 hadde Norge et liberalt innvandringsregime, og mange rom fikk norsk statsborgerskap i denne perioden. I Norge har store deler av den historiske forskningen vært fokusert på assimileringspolitikken som ble ført mot mange minoriteter. Lien satte derimot søkelys på at rom ble betraktet som utlendinger, og det ble tidlig argumentert for, blant annet av generalsekretær i Norsk misjon blant hjemløse Ingvald B. Carlsen, at rom ikke skulle innbefattes av assimileringspolitikken. I 1920-årene satte norske myndigheter i verk flere tiltak. I 1921 sendte Sosialdepartementet ut et skriv om effektiv overholdelse av fremmedloven overfor «sigøynere»: Rom skulle utvises. I 1924 ble det gjennomført en omfattende registrering av alle rom på landsbasis som «... gjelder kun sigøynere, tatere/omstreifere tas ikke i betraktning». Det dreide seg ifølge Lien om å frata rom statsborgerskap og pass, og det ble ikke gjort undersøkelser om hvorvidt de var norske statsborgere. Myndighetene benyttet seg også av at rom ikke kunne lese og

skrive: Når det skulle skrives ut nye pass, fikk rom pass som statsløse.

Et problem når man skal utvise statsløse, er hvor man skal utvise dem til. Ingen land ville ta imot, og mange rom ble derfor sendt mellom de skandinaviske landene. I 1927 innførte norske myndigheter «sigøynerparagrafen» i fremmedloven, som lovfestet at rom ikke hadde adgang til riket. Sentralpasskontoret var heretter eneste instans som kunne avgjøre om rom fikk komme tilbake til Norge. Lien belyste en sak knyttet til Karoli-familien som særlig skapte oppstyr. Norske myndigheter var i diplomatiske stridigheter med Sverige om hvem som skulle ta inn familien, og da Norge etter hvert ga etter for presset fra svenske myndigheter, fikk det stor oppmerksomhet i norske medier. Det er mye som taler for at saken med Karoli ble betraktet som svært ydmykende for norske myndigheter.

Etter denne episoden ble politikken og lovgivningen strammet ytterligere inn. Da en gruppe på 62 rom prøvde å komme seg tilbake over grensen til Norge i 1934, ble de avvist gjentatte ganger. På den dansk-tyske grensen ble norske rom for siste gang avvist som borgere av den norske stat før andre verdenskrig. Følget ble overført og var innestengt i Belgia mellom 1935 og 1939, etter diplomatiske forhandlinger mellom norske og belgiske myndigheter. De var uønsket i alle Belgias naboland, og ble tvunget tilbake til Belgia om de forsøkte å krysse grensene. Etter okkupasjonen av Belgia ble rom som ikke hadde flyktet til Frankrike, ofre for det nazistiske utrydningsprosjektet. Den største gruppen norske rom ble registrert i Auschwitz-Birkenau 17. januar 1942. Tre norske familier ble nærmest utslettet i utryddelsesleiren, bare fire overlevde.

At Norge fortsatt var stengt for «sigøynere», fikk overlevende rom erfare kort tid etter krigens slutt. Sommeren 1954 etablerte de første medlemmene av romgruppen seg igjen i Norge. «Sigøynerparagrafen» var fortsatt i virke, og et følge med franske rom som ankom til Fornebu for å feire et bryllup i 1955, ble avvist. Selve ordlyden i «sigøynerpa-

³⁴ For mer, se Rosvoll, M., Lien, L. og Brustad, J.A. 2015.

ragrafen» ble fjernet i 1956, men det var fortsatt mulig å utvise folk som ikke var bofaste. Lien uttalte at perioden etter at «sigøynerparagrafen» ble opphevet, og tiden fram til 1972 er en periode som det fortsatt trengs mer forskning på.

Den 8. april 2015 mottok norske rom en beklagelse fra statsminister Erna Solberg for den rasistiske ekskluderingspolitikken som ble ført overfor gruppen fra 1920-årene og fram til 1972. Lien satte spørsmålstegn ved hva som skjer framover. Han framhevet at det er viktig å ta tak i strukturell diskriminering av rom, så vel som å legge til rette for bedring av boforhold og skolegang for gruppen. Solberg snakket om et «moralsk oppgjør», men hva betyr det? At staten erkjenner sitt ansvar for de feil som ble begått, peker i retning av en økonomisk oppreisning. Lien pekte på at det dessuten er viktig å tydeliggjøre historien for gruppen, skoleelever bør bevisstgjøres på hva rom ble utsatt for under Holocaust og ved utvisning fra Norge. Men vel så viktig er det å tydeliggjøre norsk politikk i denne perioden, og hvordan politikken foregikk innenfor rammene av det norske demokratiet. Dette foregikk ikke innenfor en fascistisk periode. Lien belyste også at det bør snakkes om et minnesmerke for rom, som ikke bare trekker fram Holocaust og Nazi-Tysklands rolle, men som også tydeliggjør norske politikeres rolle som pådrivere. I perioden fra 1920 til 1935 hadde Norge en rekke regjeringer, som videreførte politikken uten å sette spørsmålstegn ved hva man drev med.

Utviklingen av norske myndigheters politikk overfor taterne/ romanifolket

Knut Vollebæk er utvalgsleder for Tater-/romaniutvalget, som ble ned-satt av regjeringen i 2011. Utvalget har utredet norsk politikk overfor taterne/ romanifolket³⁵ i Norge fra 1850-årene til i dag, inkludert tiltak for framtiden for å arbeide med forsoning mellom gruppen og myndighetene. To representanter for taterne/romanifolket var med i utvalget, som overrakte sin utredning til Kommunal- og moderniseringsdepartementet 1. juni 2015.³⁶

Vollebæk innledet med å vise til utvalgets mandat. I mandatet heter det:

Politikken overfor taterne/romanifolket hadde fra slutten av 1800-tallet og frem til midten av 1980-tallet som målsetting å avvikle «omstreifervesenet». Kulturen og levemåten til denne etniske gruppen skulle bringes til opphør, og de skulle «lære seg å bli nordmenn». Denne assimileringspolitikken ble gjennomført ved tiltak som må karakteriseres som kraftige overgrep, til dels rasistisk motivert.³⁷

Vollebæk pekte på at den politiske målsettingen med Tater-/romaniutvalgets mandat viser at regjeringen lenge har hatt en erkjennelse av at taterne/romanifolket ble utsatt for overgrep, og ønsker et oppgjør. Samtidig var det taternes/romanifolkets organisasjoner som selv fremmet krav om en offentlig granskning av politikken overfor gruppen.

³⁵ Flere betegnelser brukes om gruppen, for eksempel romani-folket, romani, tater og reisende/de reisende.

³⁶ Innlegget ble holdt før Tater-/romaniutvalget overleverte sin NOU, og denne oppsummeringen er skrevet på grunnlag av innlegget. Imidlertid er noen poenger fra utvalgets utredning inkludert. For mer om utvalgets utredning, se NOU 2015: 7 Assimilering og motstand. Norsk politikk overfor taterne/romanifolket fra 1850 til i dag.

³⁷ For mer om utvalgets mandat, se her: <http://www.jus.uio.no/smr/om/tater-romaniutvalget/docs/tater-romani-mandat.pdf>

Vollebæk trakk fram noen enkeltpersoner som var framtrедende når det gjaldt utformingen av politikken og utøvelsen av den overfor taterne/romanifolket. Ingvald B. Carlsen, generalsekretær i Norsk misjon blant hjemløse, ble av myndighetene ansett som en autoritet når det gjaldt utformingen og gjennomføringen av tater-/romanipolitikken, også på barnevernsfeltet. Misjonens arbeid går tilbake til 1897, da organisasjonen som etter hvert ble hetende Norsk misjon blant hjemløse, ble stiftet. Selv om misjonen fra 1920-årene var myndighetenes forlengede arm for gjennomføringen av tater-/romanipolitikken, understreket Vollebæk at det er norske myndigheter som har ansvaret for alle norske borgere, og at myndighetene kan ikke fraskrive seg ansvaret ved å si at det var misjonen som sto for dette arbeidet.

En artikkel på forsiden av Aftenposten 13. juli 1929³⁸ skrevet av den kontroversielle rasehygienikeren Jon Alfred Mjøen forteller mye om hvordan man så på «de andre», om hva som solgte en avis, hva folk var opptatt av, og, ikke minst, hva man ønsket av folk skulle være opptatt av. Utvalget peker i sin utredning på en sterk tendens i pressen til å stemple taterne/romanifolket som en «mindreverdige» befolkningsgruppe som ikke burde forplante seg.³⁹

En annen Aftenposten-artikkel fra 1947 setter Norsk misjon blant hjemløses 50-årsjubileum på agendaen.⁴⁰ Det er etterkrigstid, likevel var tiden umiddelbart etter krigen for mange tater/romanifolk minst like ille, kanskje verre, enn den var før krigen. Vollebæk pekte på at denne situasjonen kan ses i sammenheng med at det på nytt var søkelys på nasjonsbygging, og at de som ikke passet inn måtte settes til side.

Vollebæk trakk fram kunnskap som viktig for å unngå å diskriminere. Store deler av majoritetsbefolkningen har i dag lite eller ingen kjennskap til taterne/

³⁸ Se NOU 2015: 7, s. 52 for faksimile av forside i Aftenposten 13. juli 1929.

³⁹ NOU 2015: 7, s. 52.

⁴⁰ Se NOU 2015: 7, s. 51, figur 4.3 for mer om jubileumsmøtet og artikkelen «Norsk Misjon Blant Hjemløse kan være stolt av resultatene».

romanifolket, og gruppen forveksles ofte med den nasjonale minoriteten rom eller tilreisende rom. Man har liten forståelse for at Norge var et flerkulturelt samfunn før nyere innvandring i 1960-årene. Det synes å være en tendens til at man kun bryr seg om gruppen i den grad den oppfattes som et problem, og ikke som en rikdom i form av kulturelt mangfold.

Tater-/romaniutvalget har gjennomført flere prosjekter som går gjennom ulike deler av utvalgets mandat, blant annet har det hatt prosjekter knyttet til skoler, Nav og politiet. I disse instansene ser det også ut til å være manglende kunnskap om gruppen. Verre er det imidlertid at det synes å være en manglende interesse for å lære mer om taterne/romanifolket. I lærerutdanningen formidles det så godt som ingen kunnskap om taterne/romanifolket, i skolens læreplaner vektlegges det svært lite. Vollebæk understreket at tolv pilotskoler har arbeidet med å tillegge seg mer kunnskap, og at dette har vært vellykket. Dette prosjektet er avsluttet. Han pekte på at slike prosjekter bør prioriteres i framtiden.

Vollebæk framhevet at Tater-/romaniutvalget har sett på konsekvenser av tidligere politikk for enkeltmennesker og for gruppen som helhet. De kvalitative undersøkelsene i Tater-/romaniutvalgets prosjekter viser at man ikke kan skille mellom historien og situasjonen i dag. Dette utdypes i utvalgets utredning, hvor det blant annet settes søkelys på at negative erfaringer med misjonen og offentlige instanser påvirker livssituasjonen og tilliten til myndighetsorganer i dag.⁴¹

41 NOU 2015: 7, s. 97.

Fordommer og diskriminering i dag

Anna Gustavsen er utvalgsmedlem i Tater-/romaniutvalget og varamedlem i Taternes landsforening. Hun viste eksempler på ulike samfunnsarenaer hvor personer med tater-/romani-bakgrunn opplever diskriminering. Gustavsen har levd som tater hele sitt liv, og som hun sa, «aldri levd innenfor de norske rammene», før hun i senere tid begynte å arbeide på Glomdalsmuseet i Elverum.

I dag som tidligere opplever taterne/romanifolket fordommer og diskriminering i arbeidslivet, både i håndverksyrker og i handelslivet, på boligmarkedet og på campingplasser. Den kanskje mest omtalte saken som gjelder diskriminering av tater/romanifolket i senere tid, dreier seg om en kvinne med taterbakgrunn som ble nektet arbeid i taxinæringen. Da avvisningen kom, skrev taxiselskapet i en melding at «Dette går ikke på dg (sic) som person. Men at du er av taterfolket».⁴² Mona Gustavsen anmeldte Kongsvinger taxi for rasediskriminering, men til tross for grundig dokumentasjon ble saken henlagt i begynnelsen av 2015. Denne saken er ikke enestående. I bygdesamfunn i Norge hvor tater/romanifolk arbeider, har det blant annet forekommet tilfeller hvor lensmannen har besøkt husstander og spurt lokalbefolkningen om de er fornøyd med arbeidskraften som taterne/romanifolket yter. Flere risikerer å miste arbeid, få problemer med politiet og få redusert eller miste lønnsinntekter om lokalbefolkningen får kjennskap til deres bakgrunn. Her løftet Gustavsen også fram en positiv sak hvor en huseier som var svært fornøyd med sin ansatte, ba lensmannen forlate hans eiendom.

En annen arena hvor tater/romanifolk opplever skepsis og diskriminering, er på campingplassen. Gustavsen viste til en konkret sak hvor en mann og en kvinne ikke var ønsket på campingplassen, og ble utvist. Vedkommende gikk til sak og vant.

I møte med utdanningssystemet opplever mange med tater-/romanibakgrunn at skolen har lite kunnskap om deres kultur og språk. Taternes landsforening har gjennomført et prosjekt knyttet til skolen med navnet «Taterfolket fra barn til voksen», som gikk over fem år. Gustavsen pekte på at mange lærere som tidligere har visst lite om taternes/romanifolkets rettigheter og bakgrunn, har vært svært takknemlige for kunnskapen som har blitt formidlet gjennom prosjektet. Når Glomdalsmuseet har gjennomført skoleprosjekter, ser de at en del barn og unge har med seg fordommer hjemmefra, men at mange reagerer og ser urettferdigheten når de blir satt inn i problematikken. Det førstnevnte prosjektet var svært vellykket, men ble ikke videreført. Taternes landsforening arbeider fortsatt med å få gjenopptatt prosjektet.

På boligmarkedet opplever personer fra tater-/romanifolket å bli avvist på grunn av sin etniske bakgrunn.

Et siste punkt som Gustavsen løftet fram, er en sak som gjelder barnevernet. Hun omtalte en pågående sak hvor en familie med tater-/romanibakgrunn har blitt fratatt omsorgen for egne barn, og dette blir begrunnet med at familien i perioder reiser. Gustavsen problematiserte reisetradisjoner – «hvem er det som ikke reiser, i dag?» Mange med tater-/romanibakgrunn reiser i perioder, men er bofaste hele vinteren.

«Tater, hva er det?» avsluttet Gustavsen med. Generelt i samfunnet er det få som vet noe om taterne/romanifolket. Hun understreket at opplysning er helt sentralt for å bedre taternes/romanifolkets situasjon. Man kan fungere godt i et samfunn selv om man ikke lever A4-livet. Respekt for hverandre og for forskjellige levesett er nødvendig skal man kunne leve sammen.

⁴² <http://www.glomdalen.no/nyheter/kongsvinger/taxi-saken/jeg-var-forberedt-pa-dette/s/5-19-35287>

Muniba Ahmad, student og samfunnsdebattant

Erfaringer med å delta i samfunnsdebatten

Muniba Ahmad er student ved Universitetet i Oslo og aktiv samfunnsdebattant. Hun publiserte 10. april 2015 en kronikk med tittelen «Hvorfor jeg er mer norsk enn Hege Storhaug»⁴³ i Aftenposten, som hun mottok massiv støtte, men også hets for.

Ahmad innledet med å lese deler av innlegget:

Når jeg er i utlandet og blir spurt hva som er typisk norsk, svarer jeg ikke brunost, tran og en unormal lidenskap for ski. Selvfølgelig er dette særegent for nordmenn, men det blir altfor overfladisk for min del.

Jeg liker å fortelle om andre ting.

Jeg liker å fortelle hva som gjør at Norge gang på gang topper listene over verdens beste land å bo i.

Jeg begynner med å fortelle dem hvordan Norge er et land der fattigdom er ikke-eksisterende sammenlignet med andre land.

Jeg forklarer dem hvorfor det at vi har så høye skatter er greit for flesteparten av oss, siden vi får tilbake for det gjennom gratis utdanning og et fantastisk velferdssystem.

Jeg legger ut om hvordan nordmenn i starten kan virke tilbaketrukne – men er de ærligste og mest trofaste menneskene som finnes så snart du blir kjent med dem.

Så går jeg dypere inn i kjerneverdiene våre. Jeg forteller - til sjokkerte ansiktsuttrykk - at alle kan få praktisere sin religion eller livssyn helt fritt i Norge.

Jeg nærmest nynner gledelig hvordan det er minimalt med rasisme og diskriminering i landet mitt. Jeg deler

mine erfaringer om at jeg nesten aldri opplever ubehag på grunn av plagget jeg bærer på hodet.

Jeg får forbausede ansikt i svar når jeg forteller at vi er et folk som reagerte med roser etter 22. juli, fredsring etter København-terroren og støttestorm på sosiale medier etter den muslimfiendtlige kommentaren til en journalist på direkten.

Når jeg er ferdig med min minitale, responderer utlendingene for det meste med at de ikke kan forstå seg på skatteleddet, men at resten høres ut som paradiset på jord.

Kjære leser, det er denne tilbaketrente harmonien mellom forskjellige religioner og kulturer som er typisk norsk.

Det er denne innebygde evnen til å takle alt fredelig og med et nærmest unormalt kaldt hode som er typisk norsk. Og i sin sykelige opptatthet av muslimer og ekstremisme glemmer Hege Storhaug alt dette. Hun mangler troen på samhold i mangfold. Hun mangler troen på frihet til å være den man ønsker. Hun mangler rett og slett alle kjerneverdiene som gjør en nordmann til en nordmann i ånd og sjel.

«Ja, Roalsø, de er norske borgere, på papiret. De er ikke norske i vår verdimeslige ånd. Få det inn i ditt uvitende og/eller holdningsløse hode, eller finn deg noe annet å gjøre», sier teksten under bildet.⁴⁴

Ahmad fortalte om bakgrunnen for at hun skrev innlegget. Hun leste en artikkel på Human Rights Services nettsted, om statsminister Erna Solbergs besøk i en moské i Oslo. Under bildet (se over) fulgte en kort bildetekst om at muslimer ikke kan være norske. En annen mer overordnet grunn til at hun skrev innleg-

⁴³ Hele innlegget kan leses her: <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/Hvorfor-jeg-er-mer-norsk-enn-Hege-Storhaug-7916914.html>

⁴⁴ Hentet fra: <http://www.rights.no/2015/02/erna-solberg-om-favner-ekstremister/>

get, er at det ikke alltid er like lett å være ung muslim i dagens samfunn. Ahmad sa: «Jeg vil delta, og jeg vil også bidra i dette samfunnet. Spør noen meg om jeg er norsk, vil jeg gi et klart, tydelig ja.»

Ahmad mente at mange av problemene minoriteter møter, oppstår fordi de ikke føler seg som en del av det norske samfunnet. De føler seg utenfor. Mange av utfordringene, for eksempel knyttet til radikalisering og ekstremisme, kan håndteres bedre hvis vi fokuserer på å skape et «vi», heller enn et «oss» og «dem».

Etter publiseringen av innlegget mottok hun massiv støtte. Hun understreket at det selvsagt skal være lov å være uenig i hennes meninger. Det som imidlertid ikke kan godtas, er når meningene til dem som er uenige, går over i hatmeldinger, trusler og sjikane. Blant disse var en grov trussel fra en mann via Facebook: «Dra til helvete ut av Norge, din satans virusinfiserte Allah-heks, eller så skal vi bruke Sharia på deg og hugge av bandasjehuet ditt. Kom deg ut av Norge.»

Kort tid etter at denne trusselen ble publisert, ble Ahmad oppringt av politiet, som hadde blitt varslet om den av noen andre. De hadde registrert trusselen, og oppfordret henne til å anmelde den. Hun anmeldte forholdet noen dager senere.

Ahmad snakket om hvorfor hun valgte å anmelde trusselen. Det er en trygghet for samfunnet at en person som sprer trusler, registreres hos politiet. Å anmelde hatkriminalitet er viktig på grunn av de store mørketallene Norge har når det gjelder anmeldte tilfeller. Det er også viktig å få en god og oversiktlig statistikk over hva personer med minoritetsbakgrunn opplever. Vet vi ikke hva som skjer, blir det vanskelig å håndtere.

Ahmad opplevde å bli tatt alvorlig av politiet, og mottok en profesjonell behandling: Flere telefonsamtaler, oppfølging i ettertid, tilbud om voldsalarm og kontaktperson. «Generelt sett ble jeg positivt overrasket, fordi man ofte hører at politiet ikke gjør noe med det, saker blir ikke tatt seriøst, blir henlagt og så videre, men slik var altså ikke min erfaring», uttalte hun. Antakelsen om at po-

litiet ikke gjør noe med anmeldelser, og at det ikke har noen nytte å anmelde, er en uheldig tendens som man må endre på gjennom opplysningsarbeid. Ahmad pekte på at erfaringen hennes tilsier at mange ikke deltar i samfunnsdebatten nettopp på grunn av frykt for hatytringer. Hun vil likevel oppfordre alle minoriteter til å delta i samfunnsdebatten. Det må bli enklere for unge engasjerte å skape seg en plattform i den offentlige debatten.

Daniel Godman og Andrea Hammar, leder og utreder i Hatbrottsgruppen, Stockholmspolitiet

Arbeidet i Sverige med å avdekke hatkriminalitet

I Stockholmspolitiet ble det i 2007 opprettet en gruppe som utelukkende arbeider med kriminalitet motivert av hat, initiert av daværende politimester, Carin Götblad. I 2009 ble gruppen permanent, og den har inntil nylig vært den eneste gruppen i Sverige av sitt slag. Daniel Godman og Andrea Hammar, leder og utreder i Hatbrottsgruppen, ble invitert til å snakke om gruppens arbeidsmetoder.

Hatkriminalitet innebærer ifølge den svenske definisjonen kriminalitet rettet mot personer, organisasjoner eller eiendom begått på grunn av etnisitet, nasjonalitet, rase, hudfarge, religion, seksuell identitet eller annen kjønns-overskridende identitet. Hatbrottsgruppen fikk i oppgave å øke tilliten mellom politiet og den som har blitt utsatt for lovbrudd motivert av hat, øke anmeldelsesprosenten, avdekke mørketall og øke kompetansen i myndighetsorganer. Alle som arbeider i det svenske politiet, skal ha kunnskap om hatkriminalitet. Da Hatbrottsgruppen ble etablert, fikk den frie tøyler til å utvikle egne arbeidsmetoder. Med tiden plukket de fram flere ulike arbeidsmetoder for å nå målene. Mens politietterforskning tradisjonelt har konsentrert seg om den mistenkte, fortalte Godman og Hammar at Hatbrottsgruppen har rettet oppmerksomheten mot den fornærmede. Mennesker som opplever hatkriminalitet, er utsatt på en annen måte enn andre ofre for kriminalitet. Man er utsatt på grunn av den man er, på grunn av sin identitet og sitt uttrykk, noe som kan anses som brudd på menneskerettighetene.

Hatbrottsgruppen har etablert en rutine hvor de innen 24 timer tar personlig kontakt med den som mener seg utsatt

for et hatmotivert lovbrudd. Personer som utsettes for lovbrudd motivert av hat, er særskilt sårbare, mange har betenkeligheter når det gjelder å anmelde og medvirke til politietterforskningen, og av dem som anmelder lovbruddet, er det mange som trekker anmeldelsen. Ved å opprette en rask og kontinuerlig kontakt kan man fange opp usikkerhet og holde den fornærmede oppdatert på sakens gang, helt til saken er avsluttet. De ganger saker henlegges, gir Hatbrottsgruppen en forklaring til den fornærmede på at saken blir henlagt, og oppfordrer til å fortsette å anmelde brudd. Godman og Hammar påpekte at det å etablere gode rutiner har vist seg å ha en svært positiv effekt: Å bli sett, hørt og få bekreftelse oppfattes som viktig; da kan man motta et negativt utfall uten at tilliten til politiets arbeid nødvendigvis svekkes. Har ikke politiet tillit hos utsatte grupper, kommer ikke personer fra disse til å åpne seg, og det vil være vanskelig å få til en kommunikasjon.

Godman og Hammar belyste at mørketallene når det gjelder antallet anmeldte saker, varierer mellom ulike grupper, og for å avdekke mørketall har Hatbrottsgruppen etablert samarbeid med representanter for utsatte grupper. De møter gruppene, lærer om deres historie og nåværende situasjon og søker å forstå hvorfor de ikke anmelder saker.

Hatbrottsgruppens arbeidsmetoder har ifølge Godman og Hammar utviklet seg underveis. I den første fasen arbeidet gruppen etter prinsippet om at alle skulle motta lik behandling. Etter hvert som de har fått kjennskap til de ulike gruppenes utfordringer, har de forstått at forskjellige grupper må møtes på ulike måter. To svært utsatte grupper, rom og transpersoner, står for om lag 1 % av alle anmeldelser. Erfaring fra møter med disse gruppene viste at en person med rombakgrunn som melder fra om hatkriminalitet, ikke nødvendigvis kan møtes på samme måte som en transperson som anmelder hatmotivert lovbrudd. De har helt ulike historier, og kjenner man ikke til deres bakgrunn, hvordan skal man da formidle et ønske om å komme videre? Hammar og Godman vektla også

at det i møte med to så utsatte grupper også ble klart at det ikke først og fremst dreier seg om å anmelde hatkriminalitet, men om å kunne gå ut av døren og føle seg trygg. Disse gruppene er så utsatte at anmeldelser blir sekundært.

Godman og Hammar snakket om Norges første hatkriminalitetsgruppe, som ble etablert i Oslo i 2014. Mens norsk politi håndterer 450 hatkriminalitetsanmeldelser årlig, tar Stockholmspolitiet imot 6000, hvor av 2500–3000 håndteres av Hatbrottsgruppen. Godman og Hammar uttalte at antallet anmeldte saker i Norge er for lavt. Norge og Sverige er like på mange områder, men om en skal kunne utvikle gode metoder for arbeid med hatkriminalitet i Norge, må politiet gis muligheter: Det må legges til rette for kompetanseutvikling samt tid og økonomiske ressurser for å kunne vende på steiner.

Godman og Hammar påpekte at løsningen når det gjelder hatkriminalitet, ikke nødvendigvis er å opprette egne hatkriminalitetsgrupper i ethvert politidistrikt. De fokuserte på at man for å få flere fellende dommer må se nærmere på lovverket. Et hovedspørsmål er om lovverket i framtiden kommer til å tolerere mer eller mindre hatkriminalitet. Når har man overskredet grensen for ytringsfrihet? Hvor skal grensen til det straffbare gå?

Dokumentering og måling av diskriminering

Eero Olli har siden 2006 arbeidet i Likestillings- og diskrimineringsombudet (LDO). Han innledet om forskjellen mellom opplevd og juridisk diskriminering, og om hvordan LDO arbeider med å dokumentere og måle diskriminering.

Juridisk diskriminering er definert av lovverket. Det er tre komponenter som må være til stede for at man skal kunne påvise at en sak er juridisk diskriminering. For det første må det ha funnet sted en type forskjellsbehandling som fører til en ulempe. For det andre må årsaken til diskrimineringen være knyttet til et beskyttet grunnlag – etnisitet, nasjonal opprinnelse, avstamning og hudfarge, språk, religion og livssyn, legning eller kjønn. Man må kunne bevise at den som har diskriminert, har gjort det fordi den fornærmede har en bestemt bakgrunn. Olli påpekte at det kan være svært vanskelig, og at det er en svakhet ved diskrimineringslovgivningen. Et tredje kriterium som må være oppfylt for at juridisk diskriminering skal ha funnet sted, er at forskjellsbehandlingen er usaklig. Olli eksemplifiserte dette med at språkkrav i en jobbannonse ikke alltid er usaklig.

Fra å ha en opplevelse av diskriminering kan det være en lang vei til å ta seg bryet med å rapportere den. Selv om man gjør noe for å rapportere en sak, er det ikke nødvendigvis sikkert saken blir registrert. Diskriminerings saker kan prøves enten som en lavterskelvariant hos LDO, eller lenger oppe i systemet, i tingretten, for å få en avgjørelse.

Olli snakket om hva det er man egentlig forsøker å måle når man måler diskriminering. Er det opplevelsen av å bli diskriminert? Er det lovbrudd? Forskjeller i arbeidsledighet eller lønnsnivå? Eller

holdninger i befolkningen?

Hva kan LDO fange opp? På åtte år har ombudet mottatt 2210 henvendelser fra innvandrere, samer og nasjonale minoriteter knyttet til opplevelser av diskriminering. Personer som henvender seg til ombudet, mottar veiledning om rettigheter og råd om hvordan situasjonen best kan løses. Noen av hendelsene blir til klagesaker, hvor motparten blir involvert. I løpet av åtte år har 447 av 2210 henvendelser blitt til klagesaker. Hvorvidt en henvendelse blir en klagesak eller ikke, er avhengig av om den som henvender seg til ombudet, har lyst til å gå videre med saken, men også av om hvorvidt det finnes nok dokumentasjon til å sannsynliggjøre at saken har med et av de beskyttede grunnlagene å gjøre. Olli ga uttrykk for at LDO stort sett anbefaler folk å klage bare hvis det foreligger tilstrekkelig dokumentasjon. Det er først i en uttalelse at ombudet konkluderer om diskriminering i juridisk forstand har funnet sted. På åtte år ble 298 av de 447 klagesakene til uttalelser. At rundt 150 saker forsvant på veien, kan det være flere grunner til, blant annet at klageren ikke ønsket å opprettholde klagen, eller at den var basert på bagatellmessige forhold. Ombudets konklusjoner kan overprøves av Likestillings- og diskrimineringsnemnda og ulike rettsinstanser i ettertid.

Ombudet har konkludert med lovbrudd i 94 av 298 uttalelser knyttet til etnisitet, språk og religion. Olli påpekte at dette er få, sammenliknet med det totale antallet opplevelser av diskriminering. Hvor mange henvendelser som egentlig ligger til grunn, er ukjent. De fleste som opplever diskriminering kontakter aldri ombudet. I tillegg forsvinner en god del av sakene på hvert trinn av saksbehandlingen.

Hvis man kun ser på nasjonale minoriteter og samer, er det 136 henvendelser som har blitt til 42 klager, som igjen har blitt til 20 uttalelser og 5 lovbrudd. Olli vektla at ombudet hadde ønsket at det var flere saker knyttet til nasjonale minoriteter. Imidlertid er en del av hendelsene knyttet til gruppenes rettigheter, som for eksempel rettigheten til å beholde og utvikle eget språk. Gruppe-

rettigheter kan ikke ombudet behandle, LDO som institusjon er opprettet for å beskytte individets rettigheter. Det er dermed et misforhold mellom folks forventninger og det ombudet faktisk kan gjøre. Ganske ofte er det også snakk om politiske vedtak, som ombudet heller ikke kan gjøre noe med.

Olli påpekte at informasjon som samles inn ved en klagesak, kan brukes til å danne statistikk, men kanskje mer verdifull er beskrivelsene av hva som har skjedd i hver enkelt sak. For å kunne avgjøre hvilke tiltak som bør igangsettes, må man ha mer detaljert informasjon enn at noen blir diskriminert. Olli framhevet også behovet for partsrepresentasjon, gjerne på minoritetspersoners eget språk. Ombudet har ikke mulighet til å være partsrepresentant fordi det skal uttale seg om hvorvidt det er diskriminering i en sak, og derfor må forholde seg nøytralt. Personer fra utsatte grupper trenger noen som kan representere dem. En annen sak er endringen i bestemmelsen om hatefulle ytringer i diskrimineringsloven om etnisitet (§ 9). Ytringsfriheten står sterkt i Norge, men i diskrimineringsloven er det en trakasseringsbestemmelse som sier at det er forbudt å snakke nedverdiggende om en enkelt person. Det er ikke straffbart, men forbudt. Her håper ombudet på flere henvendelser, slik at man kan få en rettslig prøving av trakasseringsbestemmelsen.

Minoriteters møte med det offentlige og mediene

Organisasjon mot offentlig diskriminering (OMOD) er et rettighets- og kompetansesenter som arbeider for å fremme likestilling og hindre diskriminering på grunnlag av etnisitet. I arbeidet med etniske minoriteters rettigheter har OMOD i over 20 år fokusert særlig på utvikling av kompetanse innenfor offentlig sektor knyttet til Norge som et flerkulturelt samfunn.⁴⁵ Anita Rathore, som snakket på vegne av OMOD, satte søkelys på at det har skjedd mye når det gjelder arbeidet med likestilling mellom kjønnene, de siste 50 årene. Når vi tenker kjønn, vet vi at representasjon er et grunnleggende prinsipp. Hun satte spørsmålsteget ved om vi er like klare når det gjelder etnisitet og representasjon.

Rathore satte søkelys på at visuell representasjon påvirker læringen vår om omgivelsene, og på at visuell representasjon derfor er et svært viktig virkemiddel i likestillings- og inkluderingsarbeidet. I Oslo har hver tredje innbygger minoritetsbakgrunn. Den visuelle kommunikasjonen skal reflektere befolkningssammensetningen, men noen aktører er mer bevisste enn andre i sin kommunikasjon. Et eksempel som ble belyst av Rathore, er Oslo kommunes årlige påskehilsen til Oslos befolkning. I 2009 kritiserte OMOD Oslo kommune for at den visuelle kommunikasjonen ikke gjenspeiler byens befolkning. Etter flere runder med Oslo kommune vedtok kommunen i 2013 at all informasjon som produseres, skal reflektere byens befolkning.

Samtidig er det ikke nødvendigvis slik

at visjoner om å reflektere mangfold kan realiseres gjennom tekniske virkemidler. Rathore eksemplifiserte dette ved å vise et byplanleggingsbilde av nye Deichmanske bibliotek i Oslo, som skal stå ferdig i 2016/2017. Mens etniske minoriteter på den ene siden er storforbrukere av bibliotek tjenester, gjenspeiler ikke bildet mangfoldet av forbrukere.

Manglende forståelse for at synliggjøring av Norge som flerkulturelt samfunn er viktig, kan ses som et uttrykk for manglende mangfoldskompetanse. Rathore stilte spørsmål ved hva dette betyr for politikktutforming og planlegging for framtiden. Mens det norske samfunnet de siste 40–50 årene har gjennomgått store endringer, hevdet Rathore at det i dag planlegges ut fra hvordan Norge så ut i 1970. Kunnskapsdepartementets langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2015–2024 ble trukket fram som et eksempel på at bevissthet om Norge som mangfoldig utelukkes når det planlegges for framtiden. Et annet eksempel som ble trukket fram, er utviklingsprogrammet «Sammen om en bedre kommune», et samarbeid mellom Kommunal- og moderniseringsdepartementet, KS (kommunesektorens arbeidsgiverorganisasjon), LO Kommune, YS Kommune, UNIO og Akademikerne, som i liten grad uttrykker hvordan det norske samfunnet ser ut i 2015. Gitt kommunenes og offentlige institusjoners viktige rolle i integreringsarbeid er kunnskap om slike blindsoner nødvendig. Hva er årsakene til at offentlige institusjoner ikke ser behovet for å synliggjøre mangfold i det norske samfunnet?

Mens minoritetene ofte er usynlige i det offentlige, påpekte Rathore at de kan være svært synlige i mediene, ofte framstilt som «de andre». Bilder av kvinner i heldekkende burka brukes gjerne som visuelt uttrykk for innvandrede, og vektleggingen på det ekstreme, som radikaliserings- og tvangsekteskap og kjønnslemlestelse, preger i sin tur hvordan politikk utformes. At etniske minoriteter er svært synlige i den grad de kan knyttes til utfordringer eller problemer, men blir usynlige som «vanlige» mennesker, bidrar til å skape et ufullstendig

⁴⁵ I forbindelse med 20-årsjubileet ga OMOD ut en rapport om sitt arbeid, som kan leses her: <http://www.omod.no/wp-content/uploads/2014/10/OMOD-20%C3%A5rs-Rapport-.pdf-10.10.14..pdf>

bilde og fremmedgjøring av personer med minoritetsbakgrunn i det norske samfunnet. Mens det er viktig at minoritetsungdom og -voksne oppfatter seg selv som en del av samfunnet, er det vel så viktig at de blir inkludert som en del av samfunnet, og ikke betraktes som «fremmede» eller «de andre». I februar 2015 uttalte likestillings- og diskrimineringsombud Sunniva Ørstavik at hovedproblemet til minoriteter i Norge ikke er at de blir radikalisert, men at de blir diskriminert. Uttrykker dagens politikkutforming dette?

Rathore avsluttet med å påpeke at nasjonsbygging er en kontinuerlig prosess. I denne sammenhengen er det viktig å kontinuerlig vurdere hvordan etniske minoriteter visualiseres, omtales og inkluderes. Hvordan mangfold visualiseres og omtales, reflekterer hvordan man inkluderes i samfunnet.

Jai S. Ganapathy, fagleder og forsker ved Politihøgskolen i Oslo

Tillit mellom minoriteter og politiet

Jai S. Ganapathy arbeider med undervisning og forskning ved Politihøgskolen, og er en av forfatterne bak rapporten *Hvitt eller bredt? – rekruttering av minoritetsstudenter til Politihøgskolen*, hvis datagrunnlag i stor grad er bygd på minoritetsstudenters erfaringer.⁴⁶ Han ble invitert til å snakke om faktorer som påvirker tilliten mellom minoriteter og politiet, ut fra Politihøgskolens arbeid.

Ganapathy belyste at politiets omdømme i stor grad påvirkes av mediedekningen. Enkelthendelser som Obiora-saken (2007), dødsfallet til Døndu Tulum (63), også kalt «Tøyen-saken», og bortkjøring av tilreisende rom til fjerntliggende områder kan være ødeleggende for tilliten publikum har til politiets arbeid. Ganapathy understreket at én sak er en sak for mye. Det må kontinuerlig arbeides med spørsmål om maktbruk og tillit, og bevissthet om at Norge er et mangfoldig samfunn.

Politiets legitimitet bygges på tillit – den formelle legitimiteten er i seg selv ikke tilstrekkelig, man må ha aksept for at politiet arbeider for hele befolkningen, ikke mot den. De siste 25 årene har maktgrunnlaget til politiet endret seg. Mens det tidligere var gitt at politiet hadde naturlig autoritet, er det i dag politiets ansvar gjennom kommunikasjon å bygge tillit til alle grupper i samfunnet. Politiet har som profesjonell part ansvar for å innlede, opprettholde og avslutte kommunikasjonen. Imidlertid viste Ganapathy til politiets innbyggerundersøkelse fra 2014, som viser at minoriteter har dårligere kjennskap til politiets arbeid, er mer utsatt og bekymret for hatkriminalitet og er mer utsatt for vold og trusler

enn gjennomsnittet av befolkningen.⁴⁷

I 2008 utformet Politihøgskolen på oppdrag fra Justisdepartementet en rapport om rekruttering av minoriteter til politiet.⁴⁸ Rapporten utforsket ulike typer tillit og hvilken betydning tillit hadde for rekruttering av minoritetsstudenter. Ganapathy pekte på at prosjektet viste at den direkte kontakten mellom politiet og publikum er viktig: Positive ansikt til ansikt-møter bygger tillit og er en positiv motivasjonsfaktor for personer med minoritetsbakgrunn som søker Politihøgskolen. Erfaringer med kontakt med politiet varierer, for eksempel har mange nyankomne dårlige erfaringer med politiet i sitt opprinnelsesland. Å skape gode erfaringer i kontaktsituasjoner er derfor viktig. Ganapathy konkretiserte dette med et sitat fra en student som snakker om betydningen av ansiktsforankret tillit, både generelt og i forbindelse med rekruttering:

Jeg har en klokke [sic] på at det begynner med den enkelte politimann eller -kvinne, og hvis vedkommende oppfører seg ordentlig, så skapes den gode relasjonen. Det gjør at neste gang, så har jeg tillit til at jeg kan bli behandlet bra av politiet. Jeg kan våge å stole på politiet for jeg har gode opplevelser.

I tillegg til gjennom gode enkeltmøter framhevet Ganapathy at tillit bygges gjennom lover, regler, rettigheter og plikter. Å bli behandlet rettfærdig og med respekt er grunnleggende rettsstatsverdier i det norske demokratiet. Dette innebærer at alle skal ha mulighet til å bli hørt. Et eksempel på tiltak som legger til rette for styrket systemtillit, er prosjektet Trygghet og tillit. For å få flere tilbakemeldinger fra innvandrerbefolkningen opprettet Søndre Buskerud politidistrikt en muntlig klageordning, som gjør klagemulighetene tydelige og enklere.

Bare 5 % av dem som tas opp som studenter ved Politihøgskolen, har minoritetsbakgrunn. Ganapathy orienterte om hvordan Politihøgskolen arbeider

46 Se Egge, M., Ganapathy, J., Runhovde, S. 2008.

47 For mer, se: https://www.politi.no/vedlegg/lokale_vedlegg/politidirektoratet/Vedlegg_2800.pdf

48 Se Egge, M., Ganapathy, J., Rundhovde, S. 2008.

med rekruttering av minoritetsstudenter, og om hvilke temaer som vektlegges i undervisningen på Politihøgskolen. Gjennom åpen dag, informasjonskvelder både for personer med minoritetsbakgrunn og deres foreldre, treningsveiledning for de fysiske opptakene og økte midler til rekrutteringsaktiviteter overfor minoritetsbefolkningen søker Politihøgskolen å nå personer med minoritetsbakgrunn.

Ved Politihøgskolens bachelorstudium undervises fag knyttet til menneskerettigheter, tillitskapende arbeid og mangfold, blant annet gjennom emner som politiets historie og etikkfaget. Alle førsteårsstudenter besøker HL-senteret og lærer om deportasjon av norske jøder og politiets rolle under okkupasjonen av Norge. I økten etter diskuteres hvilken måte historien er relevant på for norsk politi, og her er politiets behandling av rom i dag et viktig tema. Menneskerettigheter og politiets forpliktelser til å beskytte folks grunnleggende rettigheter blir drøftet med hensyn til minoriteter, og på 3. studieår har studenter ved Politihøgskolen faget kommunikasjon og konflikthåndtering. I dette faget undervises det i hvordan man kan oppnå tillit hos et mangfoldig publikum, og studentene gjennomfører et besøk på Antirasistisk Senter, hvor de møter ungdommer fra Agenda X (Antirasistisk Senterets ungdomsorganisasjon) og løser oppgaver sammen. På etter- og videreutdanningen er kulturforståelse og mangfold, konflikthåndtering i et flerkulturelt samfunn og kriminalitetsforebyggende arbeid egne fagområder.⁴⁹

⁴⁹ For mer spesifikk informasjon om Politihøgskolens studietilbud, se vedlegg 4.

Litteratur og videre lesning

- Bangstad, S. og Døving, C.A. (2015). *Hva er rasisme?* Oslo: Universitetsforlaget
- Barne- og likestillingsdepartementet. (2009). *Handlingsplanen for å fremme likestilling og hindre etnisk diskriminering 2009–2012*. Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet
- Egge, M., Ganapathy, J., Runhovde, S. (2008). *Hvitt eller bredt? – rekruttering av minoritetsstudenter til Politihøgskolen*. PHS Forskning 2008: 2. Oslo: Politihøgskolen
- Enjolras, B., Rasmussen, T., Steen-Johansen, K. (red.) (2014). *Ytringsfriheten i det flerkulturelle og flerreligiøse Norge. Hovedrapport fra prosjektet*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning
- Lile, H.S. (2014). *Grunnlovsfesting av retten til utdanning: Nye verdier i skolen?* Kritisk Juss 2014 (40) s. 81–104
- Hansen, I. (2013). *Hatkriminalitet: En drøfting av temaet, og gjennomgang av anmeldelser i 2012*. Oslo: Oslo politidistrikt
- Hansen, I. (2015). *Hatkriminalitet. Delrapport 1. Statistikk 2014*. Oslo: Oslo politidistrikt
- Hoffmann, C., Kopperud, Ø., Moe, V. (2012). *Antisemittisme i Norge?* Oslo: Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter
- Lane (2010). «We did what we thought was best for our children»: a nexus analysis of language shift in a Kven community. *Int'l. J. Soc. Lang.* 202 s. 63–78
- Larsen, A.M., Moen, K., Gustavsen, A., Lund, A.B., Moen, B.B. (2009). *Taterfolket fra barn til voksen*. Trondheim: Dronning Mauds Minne Høgskole, Taternes landsforening og Høgskolen i Sør-Trøndelag.
- Likestillings- og diskrimineringsombudet (2015). *Hatytringer og hatkriminalitet*. Oslo: Likestillings- og diskrimineringsombudet
- Midtbøen, A.H. og Rogstad, J. (2012). *Diskrimineringsens omfang og årsaker. Etniske minoriteters tilgang til norsk arbeidsliv*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning
- Midtbøen, A.H., og Steen-Johansen, K. (2014). *Ytringsfrihet i det flerkulturelle og flerreligiøse Norge*. I Enjolras, B., Rasmussen, T., Steen-Johansen, K. (red.) (2014). *Ytringsfriheten i det flerkulturelle og flerreligiøse Norge. Hovedrapport fra prosjektet*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning, s. 53–78
- Midtbøen, A.H., Orupaebo, J., og Røthing, Å. (2014). *Etniske og religiøse minoriteter i læremidler*. Rapport 2014: 11. Oslo: Institutt for samfunnsforskning
- Midtbøen, A.H. og Lidén, H. (2015). *Diskriminering av samer, nasjonale minoriteter og innvandrere i Norge. En kunnskapsoppsummering*. Rapport 15:10. Oslo: Institutt for samfunnsforskning
- NOU 2015: 7 (2015). *Assimilering og motstand. Norsk politikk overfor taterne/romanifolket fra 1850 til i dag*. Oslo: Kommunal- og moderniseringsdepartementet
- Organisasjon mot offentlig diskriminering (2014). *20 år med blick på likeverdige offentlige tjenester*. Oslo: OMOD
- Paulsen, V., Thorshaug, K., og Berg, B. (2014). *Møter mellom innvandrere og barnevernet. Kunnskapsstatus*. Trondheim: NTNO Samfunnsforskning AS
- Pihl, J. (1999). *Enhetsskolen i det flerkulturelle samfunnet*. I D. Bredal (red.) *Frihetens kår – en bedre skole*. Oslo: Liberalt forskningsinstitutt, s. 128–143
- Pran, K.R. (2014). *Politiets innbyggerundersøkelse 2014*. Rapport for Politidirektoratet. Oslo: Ipsos MMI
- Rosvoll, M., Lien, L. og Brustad, J.A. (2015). «Å bli dem kvit» *Utviklingen av en «sigøynerpolitikk» og utryddelsen av norske rom*. Oslo: Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter
- Sollund, R. (2007). *Politikultur og ukultur. Politets stereotypisering av etniske minoriteter*. I Ø. Fuglerud & T.-H. Eriksen (red.) *Grenser for kultur? Perspektiver fra norsk migrasjonsforskning*. Oslo: Pax Forlag, s. 278–304
- Uri, H. (red.) (2005). *(Nesten) alt du trenger å vite om norsk. 52 om språk*. Oslo: Kunnskapsforlaget

Vedlegg

**Vedlegg 1:
Påmeldte til konferansen
(organisasjoner og aktører i
alfabetisk rekkefølge):**

Aktive fredsreiser
Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet
Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet
Barnehageenheten Nordre Aker
Byrådsavdeling for kultur og næring, Rådhuset Oslo kommune
Det teologiske menighetsfakultet
Enhet for mangfold og integrering, Oslo kommune
Glemmen vgs/Fredrikstad internasjonale skole
Goruddalen thinktank
Høgskolen i Buskerud og Vestfold
Høgskolen i Oslo og Akershus
Institutt for samfunnsforskning
Institutt for spesialpedagogikk, Universitetet i Oslo
International Organisation for Migration
Kulturhistorisk museum, Universitetet i Oslo
Kunnskapsdepartementet
Kven Østlandet/Finsk-norsk forening
Le Norveganongi Romengi Historia
LOR, Landsorganisasjonen for romanifolket
Mangfoldhuset
Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring
Norsk Folkehjelp
Norsk senter for menneskerettigheter
Organisasjon mot offentlig diskriminering
Podium
Romanifolkets Riksforbund
Romanifolkets/taternes senter
Romtiltaket Oslo kommune
Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter
Skeiv Verden
Statistisk sentralbyrå
Stiftelsen Mangfold i arbeidslivet
Stiftelsen Romanifolkets/taternes kulturfond
Stopp hatprat-kampanjen
Tankesmien Agenda
Taternes Landsforening
Ungdom Mot Rasisme
UngXit
World Roma & Romani Federation

Vedlegg 2:

Hovedmomenter fra innspillsmøte 19. mars 2015

- Organisasjonene mente allment at en konferanse om diskriminering var svært viktig og aktuelt, for å formidle kunnskap om både historisk diskriminering og situasjonen i dag. Flere, blant annet representanter for en kvensk organisasjon, mente at deres historie er underkommunisert og for-tiet.
- Blant romfamilier pågår det flere barnevernssaker. Det ble påpekt at det oppstår misforståelser fordi mange ikke har tilstrekkelig lese- og skriveferdigheter, noe som blant annet resulterer i at man ikke forstår ikke hva man skriver under på. Det ble fortalt om opplevelser av å ikke bli hørt i møte med barnevernet.
- Mange rom opplever diskriminering på campingplasser. De får ikke tillatelse til å oppholde seg på campingplassene og man behandles forskjellig ut fra om man ser ut som rom eller ikke.
- Både på leiemarkedet og ved kjøp av bolig fortelles det om usaklig forskjellsbehandling på grunn av etnisitet. Dette gjelder ikke nødvendigvis alle de nasjonale minoritetene, og det er forskjeller mellom eldre og yngre, mellom familier og enslige. Det ble vist konkrete eksempler på boligannonser fra nyere tid der utleier/eier eksplisitt påpeker hvilke nasjonaliteter og grupper de vil leie/selge til.
- I humor- og satireprogram på TV forekommer det tidvis humorinnslag på bekostning av minoriteter. Det ble stilt spørsmål ved hvor grensen mellom humor og rasisme går. Ofte er det vanskelig å imøtegå slike programmer med reaksjoner i etterkant. Det ble vist til ett konkret eksempel her.¹
- Skolegang var et tilbakevendende tema under innspillsmøtet. Utdanning ble satt i sammenheng med arbeidsmarkedet, det er vanskelig å få arbeid når man ikke har formell utdanning.
- Det ble framhevet at kjennskap til og bevissthet om nasjonale minoriteter virker å være svært liten innenfor skolen og andre offentlige instanser, og at undervisning og kunnskap om egen minoritetshistorie i skolen er viktig.
- Det ble fortalt om tilfeller med diskriminering i møte med offentlig tjenesteapparat. Flere personer med minoritetsbakgrunn opplever misforståelser i møte med politiet og det ble etterlyst en mulighet til å snakke morsmål i møter med ansatte i det offentlige tjenesteapparatet, for eksempel politiet. Barn og unge med minoritetsbakgrunn har erfart å bli mistenkeliggjort av politiet og andre voksne. Et eksempel som ble nevnt, var en ung jente som ble anklaget for tyveri fordi hun var rom. Alle politistudenter besøker Antirasistisk Senters ungdomsavdeling Agenda X i løpet av utdanningen. Det ble påpekt at dette besøket for mange er første møte med etnisk minoritetsungdom.
- Samtidig kom det fram at de nasjonale minoritetene ser et behov for at deres gruppebaserte rettigheter blir bedre ivaretatt av norske myndigheter. Særlig ble disse rettighetene vektlagt når det gjelder språk. Nasjonale minoriteter har rettigheter til å opprettholde og utvikle sitt språk og sin kultur. Kvensk språk anses å være et truet språk i Norge, og Minoritetsspråkpakten gir rettigheter til opplæring i eget språk. Ansvar for å ivareta denne rettigheten gjelder forvaltningen på alle nivåer: kommunale, regionale og

¹ For mer, se denne saken: http://www.nordlys.no/Ketil_ble_sjokkert_da_han_s__sin egen_familie_latterliggjort_p__Paradise_Hotel-5-34-116248.html?ns_campaign=article&ns_mchannel=recommend_button&ns_source=facebook&ns_linkname=facebook&ns_fee=0

sentrale myndigheter. Det ble understreket hvor viktig det er at norske myndigheter tar på alvor sine forpliktelser overfor nasjonale minoriteter, blant annet fordi dette kan være en modell for hvordan andre minoriteter skal behandles i framtiden.

Vedlegg 3: Undervisning ved Politihøgskolen

Politihøgskolens undervisning og opplæring knyttet til mangfold, diskriminering og tillitsskapende arbeid, presentert ved Jai S. Ganapathy.

Bachelorutdanningen (3-årig utdanning):

Første studieår:

- Faget politiets historie: Pensum og leksjoner om politiets rolle under okkupasjonen. Alle studenter har en hel dag på HL-senteret der de får høre foredrag og får omvisning i utstillingen. Både i pensum og på HL-senteret er politiets medvirkning til registrering og uttransportering av jøder, romfolk, homofile, m. fl. et tema. I leksjonen som kommer etter besøket på HL-senteret diskuteres hvilken måte denne historien er relevant for norsk politi i dag, og da er politiets behandling av romfolk i dag et viktig tema.
- Menneskerettigheter er et viktig tema, og Politihøgskolen har både pensum og leksjoner hvor menneskerettighetenes betydning for norsk politi blir drøftet. Her tas politiets forpliktelser til å beskytte folks grunnleggende rettigheter opp.
- Etikkfaget: Et viktig stikk i etikkfaget er menneskesyn. Under årets etikkdager (februar 2015) var temaet «annerledeshet» særlig i fokus, og politiets møte med mennesker som på forskjellig vis oppfattes som minoriteter, avvikere, andre, etc:
 - Mennesker med psykiske lidelser
 - Mennesker med alvorlige rusproblemer
 - Mennesker med seksuell legning eller seksualitet som bryter med heteronormativiteten

(Andre studieår: praksis)

Tredje studieår:

- Faget kommunikasjon og konflikt-håndtering: Hvordan oppnå tillit til et mangfoldig publikum? Operasjonalisert til følgende mål:
 - Å kunne kommunisere med hverandre på en klar og respektfull måte
 - Å oppnå tillit
 - Å lære av hverandre
- To timer om tillit og to timer med Gunnar Lien Holstein fra Oslo politidistrikt som snakker om mangfold i felten.
- Tre timers opplegg som innebærer informasjon om Antirasistisk Senter sitt arbeid, om deres samarbeid med ulike instanser i politiet og hvordan studentene kan bruke Antirasistisk Senter når de senere kommer i jobb. Deretter gjennomføres et rollespill og en diskusjonsseanse. I rollespillet deltar ungdommer fra Agenda X (ungdomsgruppen til Antirasistisk Senter) som «markører». Casen utspiller seg utenfor et utested der en gruppe ungdommer blir utsatt for diskriminering og rasistiske handlinger fra en annen gruppe. Studentene må, som patrulje, løse oppdraget. Etter rollespillet samles både ungdommene, patruljen og observatørene (de andre studentene) til samtale og refleksjon. Diskusjonsseansen etterpå tar utgangspunkt i følgende påstander/spørsmål:
 - I deres møter med politiet, hva setter dere pris på i kommunikasjonen? (rettet mot ungdommene)
 - I deres møter med ungdommer, hva setter dere pris på i kommunikasjonen? (rettet mot studentene)

- Hvordan kan politiet øke tillit blant ungdommer av annen etnisk bakgrunn? (alle)
- Politiet er ikke sosialarbeidere og har ikke alltid tid til å stå og lytte. (alle)
- Politiet skal opprettholde lov og orden, og behøver ikke alltid forklare hvorfor de griper inn i situasjoner.
- Hvis det er utlendinger involvert, må politiet være tilbakeholdne med bruk av maktmidler, fordi det kan bli oppfattet som rasisme.
- Det er så mange ulike kulturer i Norge nå, at det er umulig for politiet å forholde seg til. Politiet må behandle alle likt uansett.
- Kriminalitetsforebyggende arbeid (30 studiepoeng)
 - Kriminelle gjenger og migrasjon
 - Minoritetsungdom og kriminalitet
 - Endringsarbeid med minoritetsfamilier

Etter- og videreutdanning ved Politihøgskolen (mangfoldsperspektivet er også viktig på andre områder i etter- og videreutdanningen):

- Mangfold og kulturforståelse (20 studiepoeng)
 - Forelesning om rasisme og diskriminering – Antirasistisk Senter
 - Forelesning fra ROSA kompetansesenter
 - Hatkriminalitet fra Oslo politidistrikt
 - Streets of Oslo (opplæringsfilm), med påfølgende case-diskusjoner
 - Besøk til religiøse steder
 - Forelesning fra HL-senteret om politiets rolle under okkupasjonen
- Konflikthåndtering i et flerkulturelt samfunn (20 studiepoeng)
 - Konflikt og menneskerettigheter
 - Forelesning om rom, både forskere og fra miljøet
 - Natalina Jansen har bidratt på studiet
 - Samarbeid med Oslo politidistrikt og dialogpoliti
 - Studietur til London, Scotland Yard – hvordan skape tillit

Konferanse om etnisk diskriminering og rasisme

Arrangør: Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter (HL-senteret)

Oppdragsgiver: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (BLD)

Dagskonferanse på HL-senteret, Bygdøy, 5. mai 2015